

FN:s barnrättskommitté allmänna kommentar

Nr 12

Barnets rätt att bli hörd

Nr 14

Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009)
Barnets rätt att bli hörd
Översättning december 2012
Reviderad mars 2014
Reviderad 2019 efter nya översättningen av barnkonventionen
Originalspråk: Engelska
FN:S KOMMITTÉ FÖR BARNETS RÄTTIGHETER
CRC/C/GC/12
Femtioförsta sessionen
20 juli 2009

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013)
Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa
Översättning mars 2014
Reviderad 2019 efter nya översättningen av barnkonventionen
Originalspråk: Engelska
FN:S KOMMITTÉ FÖR BARNETS RÄTTIGHETER
CRC/C/GC/14
Sextioandra sessionen
29 maj 2013

Barnombudsmannen
Box 22106
104 22 Stockholm
Tfn: 08-692 29 50
info@barnombudsmannen.se

© Barnombudsmannen 2019
Grafisk form: Global Reporting
Tryck: Danagårds Litho, 2019
ISBN: 978-91-87448-98-0 Barnrättskommitténs allmänna kommentarer

|||NORSTEDTS
JURIDIK | KÄRNOV
GROUP

Fler exemplar av denna skrift kan beställas hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm,
Telefon 08-598 191 90, e-post: kundservice@nj.se,
Webbadress www.nj.se/offentligapublikationer
Skriften kan laddas ner som pdf från www.barnombudsmannen.se/publikationer
Det publicerade materialet får återges helt eller delvis, gärna med uppgift om källan.

Inledning

Hösten 2018 tog Barnombudsmannen fram en skrift som innehåller den nya översättningen av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), de två tilläggsprotokoll till konventionen som Sverige har ratificerat samt Sveriges strategi för att stärka barnets rättigheter. Den här skriften är ett komplement som innehåller två av de allmänna kommentarer som har tagits fram av FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté).

FN:s barnrättskommitté har sedan år 2000 tagit fram olika allmänna kommentarer som syftar till att främja konventionens genomförande och bistå staterna med att uppfylla sina rapporteringsskyldigheter. De allmänna kommentarerna tar upp specifika artiklar eller olika områden som kommittén anser behöver belysas särskilt. Fram till december 2019 har 24 allmänna kommentarer tagits fram, samtliga finns översatta och tillgängliga på Barnombudsmannens webbplats. I såväl propositionen till inkorporering av barnkonventionen och den vägledning om tolkning och tillämpning av barnkonventionen som regeringen tog fram hösten 2019 uttalas att även om de allmänna kommentarerna inte är bindande för Sverige att följa, så kan de utgöra ett viktigt stöd och ge viss vägledning vid tolkning och tillämpning av konventionen.

Under vårt arbete med att granska och följa upp hur barnkonventionen implementeras i Sverige har vi åtskilliga gånger konstaterat att professionella har svårt att säkerställa i synnerhet två rättigheter i konventionen, som också är två av konventionens fyra grundprinciper. Det handlar om att vid alla åtgärder som rör barn dels i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa, artikel 3, dels säkerställa att barnet får komma till tals och får sin åsikt beaktad utifrån ålder och mognad, artikel 12. Dessa artiklar är grundläggande för att barnkonventionen som helhet ska kunna säkerställas och för att barnet ska ses som rättighetsbärare. I Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19) som lämnade förslag på hur en inkorporering av barnkonventionen som svensk lag kunde gå till, konstaterades också stora brister i tillämpningen av just dessa två rättigheter.

Mot bakgrund av detta har Barnombudsmannen valt att särskilt trycka upp dessa allmänna kommentarer från FN:s barnrättskommitté som belyser hur de rättigheterna kan tillämpas i praktiken.

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 12 (2009) om

Barnets rätt att bli hörd

Artikel 12 i Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter har följande lydelse.

”1. Konventionsstaterna ska tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål ska barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.”

I. Inledning

1. Artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (konventionen) är unik som bestämmelse i en konvention om mänskliga rättigheter, eftersom den behandlar den rättsliga och sociala ställningen för barn, som ju saknar vuxnas självständighet, men samtidigt är bärare av rättigheter. Artikel 12.1 garanterar varje barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa åsikter i alla frågor som rör barnet, och att få sina åsikter beaktade i förhållande till sin ålder och mognad. I artikel 12.2 anges särskilt att barnet ska beredas möjlighet att höras i alla rättsprocesser och administrativa förfaranden som rör honom eller henne.

2. Rätten för alla barn att bli hörda och att tas på allvar utgör en av konventionens grundläggande värderingar. FN:s kommitté för barnets rättigheter (kommittén) har erkänt artikel 12 som en av konventionens fyra grundprinciper. De andra är rätten till icke-diskriminering, rätten till liv och utveckling samt barnets bästa. Detta framhäver det faktum att artikel 12 inte bara fastställer en rättighet i sig, utan också ska beaktas vid tolkning och genomförande av alla andra rättigheter.

3. Sedan konventionen antogs 1989 har stora framsteg gjorts på lokal, nationell, regional och global nivå i utvecklingen av lagstiftning, strategier och metoder för att ge stöd till genomförandet av artikel 12. En utbredd praxis som i allmänna ordalag kallas ”deltagande” har uppstått under de senaste åren, även om just denna term inte förekommer i artikel 12. Denna term har utvecklats och används nu i stor omfattning för att beskriva pågående processer, bland annat informationsdelning och dialog mellan barn och vuxna med fokus på ömsesidig respekt, i vilka barn kan lära sig hur deras egna och de vuxnas åsikter beaktas i och påverkar resultatet av sådana processer.

4. Konventionsstaterna bekräftade sitt fortsatta stöd för genomförandet av artikel 12 vid generalförsamlingens 27:e specialsession om barn 2002.¹ Kommittén noterar dock att i de flesta samhällen i världen förhindras, på grund av vedertagna vanor och attityder samt politiska och ekonomiska barriärer, fortfarande genomförandet av barns rätt att uttrycka sin åsikt om de många problem som påverkar dem, och att få dessa åsikter beaktade. Det är många barn som upplever svårigheter, men kommittén påminner särskilt om att vissa grupper av barn, inklusive yngre pojkar och flickor samt barn som tillhör marginaliserade och utsatta grupper, ställs inför särskilda hinder vid genomförandet av denna rättighet. Kommittén är också oroad över kvaliteten på många av de metoder som trots allt används. Det finns ett behov av bättre förståelse för vad artikel 12 innebär och hur den ska genomföras i sin helhet för varje barn.

5. År 2006 genomförde kommittén en dag med allmänna diskussioner om barnets rätt att bli hörd för att utforska meningen och betydelsen av artikel 12, dess kopplingar till andra artiklar, och de luckor, metoder och prioritetsfrågor som behöver åtgärdas för att främja denna rättighet.² Denna allmänna kommentar bygger dels på informationsutbytet som ägde rum denna dag, även med barn, dels på kommitténs samlade erfarenhet efter att ha granskat rapporter

---

1. Handlingsplan S-27/2, "A world fit for children", antagen av generalförsamlingen 2002.

2. Se rekommendationerna från den allmänna diskussionsdagen 2006 om barnets rätt att bli hörd, tillgänglig på: http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/discussion/Final_Recommendations_after_DGD.doc.

från konventionsstaterna, och dels på den betydande expertis och erfarenhet som regeringar, ickestatliga organisationer, samhällsorganisationer, utvecklingsorgan och barnen själva har av att om-sätta rättigheten i artikel 12 i praktiken.

6. I denna allmänna kommentar presenteras först en rättslig analys av de två punkterna i artikel 12, och därefter förklaras kraven för att förverkliga denna rätt fullständigt, också i domstols- och administrativa förfaranden (avsnitt A). I avsnitt B diskuteras kopplingen mellan artikel 12 och konventionens tre andra grundprinciper, och även artikelns koppling till andra artiklar. Kraven på och konsekvenserna av barnets rätt att bli hörd i olika situationer och miljöer beskrivs i avsnitt C. Avsnitt D beskriver de grundläggande kraven för genomförandet av denna rätt, och slutsatserna presenteras i avsnitt E.

7. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna sprider denna allmänna kommentar inom myndigheter och förvaltningsorgan samt till barn och civilsamhälle. Detta innebär översättning till relevanta språk, att göra barnanpassade versioner tillgängliga, att hålla workshops och seminarier för att diskutera dess konsekvenser och hur den ska genomföras på bästa sätt, samt att införliva den i utbildningen för alla som arbetar för och med barn.

II. Syfte

8. Det övergripande syftet med denna allmänna kommentar är att hjälpa konventionsstaterna att faktiskt genomföra artikel 12.

I detta ingår att

- öka förståelsen för innebörden i artikel 12 och konsekvenserna av den för regeringar, intressenter, ickestatliga organisationer, och samhället i stort
- tydliggöra vilka lagstiftningar, strategier och metoder som behövs för att genomföra artikel 12 i dess helhet
- framhäva de goda förhållningssätten till att genomföra artikel 12 genom att dra nytta av kommitténs erfarenheter av granskning

- föreslå grundläggande krav på lämpliga sätt att beakta barns åsikter i alla frågor som rör dem.

III. Rätten att bli hörd: en rätt för barnet och en rätt för grupper av barn

9. Denna allmänna kommentar är strukturerad enligt den distinktion som gjorts av kommittén mellan ett individuellt barns rätt att bli hörd och rätten att bli hörd för grupper av barn (till exempel barnen i en skolklass, barnen i ett område, barnen i ett land, barn med funktionsnedsättning eller flickor). Denna distinktion är relevant eftersom konventionen föreskriver att konventionsstaterna ska tillförsäkra barnet rätten att bli hörd i förhållande till ålder och mognad (se följande rättsliga analys av punkterna 1 och 2 i artikel 12).

10. Villkoren för ålder och mognad kan bedömas när ett barn hörs och när en grupp av barn väljer att uttrycka sina åsikter. Uppgiften att bedöma barnets ålder och mognad underlättas när gruppen i fråga är en del av en varaktig struktur, som en familj, en skolklass eller invånarna i ett särskilt område, men blir svårare när barn uttrycker sig kollektivt. Även när det är svårt att bedöma ålder och mognad ska konventionsstaterna betrakta barn som en grupp som ska höras, och kommittén rekommenderar starkt att konventionsstaterna gör allt för att lyssna på eller inhämta synpunkter från de barn som uttrycker sig gemensamt.

11. Konventionsstaterna ska uppmuntra barnet att fritt forma en egen åsikt och ska även tillhandahålla en miljö som gör det möjligt för barnet att utöva sin rätt att bli hörd.

12. Barns åsikter kan tillföra relevanta perspektiv och erfarenheter och ska övervägas vid beslutsfattande, utformande av politik och utarbetande av lagar och/eller åtgärder samt vid utvärdering av desamma.

13. Den processen kallas ofta deltagande. Utövandet av barnets eller barns rätt att bli hörd är en avgörande faktor i en sådan process. I begreppet deltagande ligger betoningen på att inkluderande av barn inte ska vara en tillfällig handling, utan början på ett inten-

svit utbyte mellan barn och vuxna vid utveckling av strategier, program och åtgärder i alla sammanhang som är relevanta för barns liv.

14. I avsnitt A (Rättslig analys) i denna allmänna kommentar behandlar kommittén det enskilda barnets rätt att bli hörd. I avsnitt C (Genomförandet av rätten att bli hörd i olika miljöer och situationer) diskuterar kommittén rätten att bli hörd för både barnet som individ och barn som grupp.

A. Rättslig analys

15. Artikel 12 i konventionen fastställer varje barns rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, samt den medföljande rätten för dessa åsikter att tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Denna rätt innebär en tydlig juridisk skyldighet för konventionsstaterna att erkänna rättigheten och säkerställa att den genomförs genom att lyssna på barnets åsikter och tillmäta dem betydelse. Skyldigheten kräver att konventionsstaterna, beroende på rättssystem, antingen garanterar denna rätt direkt, eller antar eller ändrar lagar så att barnet kan åtnjuta denna rätt fullt ut.

16. Barnet har dock även rätt att avstå från att utöva sin rättighet. Att uttrycka åsikter är för barnet ett val, inte en skyldighet. Konventionsstaterna måste säkerställa att barnet får all den information och rådgivning som behövs för att fatta det beslut som är till förmån för barnets bästa.

17. Artikel 12 föreskriver som grundläggande princip att konventionsstaterna ska sträva efter att tolkningen och genomförandet av alla andra rättigheter som är införlivade i konventionen vägleds av artikel 12.³

18. Artikel 12 är ett uttryck för att barnet har rättigheter som påverkar barnets liv och inte bara rättigheter som utgår från barnets sårbarhet (skydd) eller beroende av en vuxen (tillhandahållande).⁴

---

3. Se kommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC/GC/2003/5).

4. Man talar vanligen om "de tre p:na" i konventionen: provision, protection och participation (tillhandahållande, skydd och deltagande).

Konventionen erkänner barnet som rättighetsbärare, och den nära nog universella ratificeringen av detta internationella instrument betonar att barnet har denna status, som uttrycks tydligt i artikel 12.

1. Analys av ordalydelsen i artikel 12

a) Artikel 12.1

i) "Ska tillförsäkra"

19. I artikel 12.1 föreskrivs att konventionsstaterna "ska tillförsäkra" barnet rätten att fritt uttrycka sina åsikter. "Ska tillförsäkra" är en juridisk term med särskild styrka, som inte lämnar något utrymme för konventionsstaters godtycke. Därmed är konventionsstaterna strikt ansvariga för att genomföra lämpliga åtgärder i syfte att genomföra denna rättighet i sin helhet för alla barn. Denna skyldighet är tudelad: dels ska det finnas mekanismer för att få reda på barnets åsikter i alla frågor som rör barnet, och dels ska dessa åsikter ska tillmätas betydelse.

ii) "I stånd att bilda egna åsikter"

20. Konventionsstaterna ska tillförsäkra alla barn som är "i stånd att bilda egna åsikter" rätten att bli hörd. Denna fras ska inte ses som en begränsning, utan snarare som en skyldighet för konventionsstaterna att i största möjliga utsträckning bedöma barnets kapacitet att bilda en egen åsikt. Detta innebär att konventionsstaterna inte kan utgå från antagandet att ett barn inte kan uttrycka sina åsikter. Tvärtom ska de förutsätta att barnet är i stånd att bilda sina egna åsikter och erkänna att barnet har rätt att uttrycka dessa. Det är inte barnets ansvar att först bevisa sin förmåga.

21. Kommittén betonar att artikel 12 inte har någon angiven åldersgräns för barnets rätt att uttrycka sina åsikter, och avråder konventionsstaterna från att sätta åldersgränser, vare sig i lagen eller i praktiken, som begränsar barnets rätt att bli hörd i alla frågor som rör barnet. I detta avseende betonar kommittén följande.

• För det första betonade kommittén, i sina rekommendationer efter

dagen för allmän diskussion om att genomföra rättigheter för barn under den tidiga barndomen 2004, att begreppet barn som rättighetsbärare är "... förankrat i barnets dagliga liv från det tidigaste stadiet".⁵ Forskning visar att barnet kan bilda åsikter vid mycket ung ålder, även om barnet kanske inte kan uttrycka dessa åsikter verbalt.⁶ Följaktligen kräver ett fullständigt genomförande av artikel 12 att man erkänner och respekterar ickeverbal kommunikation som lek, kroppsspråk, ansiktsuttryck och teckningar och målningar som mycket små barn kan använda för att visa att de förstått samt för att uttrycka sina val och preferenser.

- För det andra är det inte nödvändigt att barnet har utförlig kunskap om alla aspekter i frågan som påverkar barnet, men däremot ska barnet ha tillräcklig förståelse för att kunna bilda sig åsikter i frågan.
- För det tredje är konventionsstaterna också skyldiga att säkerställa att denna rätt genomförs för barn som har svårt att föra fram sina åsikter. Till exempel ska man förse barn som har en funktionsnedsättning med de kommunikationsverktyg som behövs för att de lättare ska kunna uttrycka sina åsikter, och göra det möjligt för dem att använda dessa verktyg. Ansträngningar måste också göras för att erkänna rätten att uttrycka åsikter för barn som tillhör minoritetsgrupper och ursprungsbefolkningar, flyktingbarn och andra barn som inte talar majoritetsspråket.
- Slutligen måste konventionsstaterna vara medvetna om de potentiellt negativa konsekvenserna när denna rätt tillämpas på ett okänsligt sätt, särskilt i fall med mycket små barn eller vid fall där barnet har varit offer för brott, sexuella övergrepp, våld eller andra former av misshandel. Konventionsstaterna måste vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att rätten att bli hörd utövas på ett sätt som skyddar barnet fullständigt.

---

5. CRC/C/GC/7/Rev.1, punkt 14.

6. Jfr Lansdown G., "The evolving capacities of the child", Innocenti Research Centre, UNICEF/Save the Children, Florence (2005).

iii) "Rätten att fritt uttrycka dessa"

22. Barnet har rätt "att uttrycka dessa [åsikter] fritt". "Fritt" innebär att kunna uttrycka sina åsikter utan påtryckning och att kunna välja om man vill utöva sin rätt att bli hörd eller inte. "Fritt" innebär också att barnet inte får manipuleras eller utsättas för otillbörlig påverkan eller påtryckning. "Fritt" är dessutom i sig kopplat till barnets "eget" perspektiv – barnet har rätt att uttrycka sina egna åsikter och inte andras.

23. Konventionsstaterna måste säkerställa att förutsättningarna för att uttrycka åsikter tar hänsyn till barnets individuella och sociala situation, och att miljön är sådan att barnet känner sig respekterat och tryggt när han eller hon fritt uttrycker sina åsikter.

24. Kommittén betonar att barnet inte ska intervjuas oftare än nödvändigt, särskilt inte när man utforskar händelser som skadat barnet. Att "höra" ett barn är en svår process som kan vara traumatisk för barnet.

25. För att barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter ska förverkligas måste de som är ansvariga för att höra barnet, samt barnets föräldrar eller vårdnadshavare, informera barnet om de frågor det gäller, vilka valmöjligheter som finns och vilka beslut som kan komma att fattas, och vad de kan få för följder. Barnet måste också få veta under vilka omständigheter han eller hon kommer att få uttrycka sina åsikter. Denna rätt till information är av central betydelse eftersom det är själva förutsättningen för barnet ska kunna göra ett informerat val.

iv) "I alla frågor som rör barnet"

26. Konventionsstaterna måste garantera att barnet kan uttrycka sina åsikter "i alla frågor som rör" barnet. Detta innebär ett andra villkorande av denna rättighet: barnet har rätt att bli hörd om frågan som diskuteras rör barnet. Detta grundläggande villkor måste respekteras och ges en vid tolkning.

27. Den öppna arbetsgrupp (OEWG) som etablerades av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna, och som utarbetade kon-

ventionens text, avvisade ett förslag om att definiera dessa frågor genom en lista som begränsar hänsynen till barnets eller barns åsikter. I stället beslutade man att barnets rätt att bli hörd ska avse "alla frågor som rör barnet". Kommittén bekymras av att barn ofta blir förvägrade rätten att bli hörd även när det är uppenbart att den aktuella frågan rör barnen och att de kan uttrycka sina åsikter i frågan. Kommittén förordar en vid definition av "frågor" i vilken det även ingår problem som inte uttryckligen nämns i konventionen, men erkänner också klausulen "som rör barnet". Den lades till för att tydliggöra att man inte avsåg ett allmänt politiskt mandat. Men praxis, inklusive världstoppmötet för barn, visar att en vid tolkning av vilka frågor som rör barnet/barn bidrar till att inkludera barn i de sociala processerna i deras grupper och samhällen. Därför ska konventionsstaterna lyssna noggrant på barns åsikter inom alla områden där deras perspektiv kan förbättra kvaliteten på lösningarna.

- v) "Ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad"

28. Barnets åsikter måste "tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad". Denna mening hänvisar till barnets förmågor, som måste bedömas för att man ska kunna beakta barnets åsikter, och för att förmedla till barnet hur dessa åsikter har påverkat resultatet av processen. Av artikel 12 framgår att det inte räcker att enbart lyssna på barnet. När barnet är i stånd att bilda sig en egen uppfattning måste hans eller hennes åsikter noga beaktas.

29. Genom att kräva att betydelse ska tillmätas åsikterna i förhållande till barnets ålder och mognad tydliggör artikel 12 att enbart ålder inte kan avgöra vikten av ett barns åsikter. Hur mycket barn förstår är inte på ett entydigt sätt knutet till barnets biologiska ålder. Forskning visar att information, erfarenhet, miljö, sociala och kulturella förväntningar samt omfattningen av stöd bidrar till utvecklingen av ett barns förmåga att bilda åsikter. Därför måste barnets åsikter bedömas i varje enskilt fall.

30. Mognad avser förmågan att förstå och bedöma konsekvenserna av en särskild fråga, och måste därför övervägas när barnets individuella förmågor fastställs. Mognad är svårt att definiera, men

i artikel 12 menas ett barns kapacitet att uttrycka sina åsikter om frågor på ett rimligt och självständigt sätt. Man måste också ta hänsyn till hur frågan påverkar barnet. Ju mer resultatet påverkar ett barns liv, desto mer relevant är en korrekt bedömning av just det barnets mognad.

31. Idén om den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor måste beaktas, liksom även instruktioner och vägledning från föräldrar (se punkt 84 och avsnitt C nedan).

b) Punkt 2 i artikel 12

i) Rätten "att höras [...] i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet"

32. Artikel 12.2 anger att möjligheter att bli hörd måste finnas, särskilt vid "alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet". Kommittén betonar att denna bestämmelse gäller alla relevanta domstolsförfaranden som rör barnet, utan begränsningar, till exempel föräldraseparation, vårdnad, omvårdnad och adoption, barn som är i konflikt med lagen, barn som är offer för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp eller andra brott, hälso- och sjukvård, socialförsäkring, ensamkommande barn, asylsökande barn och flyktbarn samt offer för väpnade konflikter och andra katastrofsituationer. Vanliga administrativa förfaranden är till exempel beslut om barns utbildning, hälsa, miljö, levnadsvillkor och skydd. I båda typer av förfarande ingår alternativa lösningar av tvister, som medling och förhandling.

33. Rätten att bli hörd gäller både i förfaranden som initieras av barnet, till exempel klagomål om dålig behandling och överklagande av avstängning från skolan, och i sådana som rör barnet och initieras av andra, till exempel vid föräldrars separation och vid adoption. Konventionsstaterna uppmanas att ta fram lagstiftningsåtgärder som tvingar beslutsfattare i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden att förklara vilken hänsyn som tas till barnets åsikter och till konsekvenserna för barnet.

34. Ett barn kan inte höras effektivt om omgivningen är hotfull, fientlig, okänslig eller olämplig för barnets ålder. Förfaranden måste

vara både tillgängliga och lämpliga för barn. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt att tillhandahålla och leverera barnanpassad information, tillräckligt stöd för att få tala i egen sak, lämpligt utbildad personal, utformning av domstolar, kläder för domare och advokater, avskärmningar och separata väntrum.

- ii) "Antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ"

35. När barnet har bestämt sig för att det vill uttrycka sin åsikt måste barnet bestämma hur detta ska gå till: "antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ". Kommittén anser att barnet måste få möjligheten att bli hörd i alla förfaranden, när det låter sig göras.

36. Företrädaren kan vara en förälder/föräldrar, advokat eller annan person (till exempel en socialarbetare). Det måste dock understrykas att i många fall (civilmål, brottmål eller administrativa förfaranden) finns det risk för intressekonflikter mellan barnet och dess mest uppenbara företrädare (föräldrar/en förälder). Om hörandet av barnet utförs via en företrädare är det av yttersta vikt att denne vidarebefordrar barnets åsikter till beslutsfattaren på rätt sätt. Vilken metod som väljs ska avgöras av barnet (eller vid behov av lämplig myndighet) med utgångspunkt i barnets särskilda situation. Företrädare måste ha tillräcklig kunskap om och förståelse för olika aspekter av beslutsprocessen och erfarenhet av att arbeta med barn.

37. Företrädaren måste vara medveten om att han eller hon enbart företräder barnets intressen och inte andra personers (exempelvis föräldrars/en förälders), och inte heller institutioners eller organs intressen (som familjehem, myndigheter eller samhället). Uppförandekoder ska tas fram för de företrädare som anlitas för att företräda barnets åsikter.

- iii) "På ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurreglerna"

38. Möjligheten att företrädas måste ges ”på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler”. Denna klausul ska inte förstås som en tillåtelse att använda processrättslig lagstiftning som begränsar eller förhindrar utnyttjande av denna grundläggande rätt. Tvärtom uppmuntras konventionsstaterna att följa grundreglerna för rättvisa förfaranden, som rätten till ett försvar och rätten att få tillgång till sina egna akter.

39. När procedurregler inte följs kan domstolens eller förvaltningsmyndighetens beslut ifrågasättas och eventuellt ändras, substitueras eller skickas tillbaka för ytterligare rättsligt övervägande.

2. Steg för genomförandet av barnets rätt att bli hörd

40. Genomförandet av de två punkterna i artikel 12 kräver att fem steg tas för att barnets rätt att bli hörd faktiskt ska förverkligas när en fråga rör ett barn eller när barnet ombeds att delge sina åsikter vid ett formellt förfarande eller i andra sammanhang. Dessa krav måste tillämpas på ett sätt som passar det givna sammanhanget.

a) Förberedelse

41. De som är ansvariga för att höra barnet ska säkerställa att barnet är informerat om sin rätt att uttrycka sin åsikt i alla frågor som rör honom eller henne, särskilt i alla rättsliga och administrativa beslutsprocesser, och om vilka konsekvenser barnets åsikter kommer att ha för resultatet. Barnet måste dessutom få information om valmöjligheten att antingen kommunicera direkt eller genom en företrädare. Barnet måste vara medvetet om de möjliga konsekvenserna av detta val. Beslutsfattaren måste förbereda barnet tillräckligt innan hörandet, förklara hur, när och var hörandet genomförs och vilka som kommer att delta, och måste beakta barnets åsikter i denna fråga.

b) Hörandet

42. Det sammanhang i vilket barnet utövar sin rätt att bli hörd måste vara stöttande och uppmuntrande så att barnet kan vara säkert på att den vuxne som är ansvarig för hörandet är villig att lyssna på och noga överväga vad barnet har bestämt sig för att

uttrycka. Personen som ska lyssna till barnets åsikter kan vara en vuxen som själv är inblandad i frågorna som rör barnet (till exempel en lärare, socionom eller omvårdare), en beslutsfattare vid en institution (till exempel en chef, administratör eller domare) eller en specialist (till exempel en psykolog eller läkare).

43. Erfarenheten visar att situationen hellre ska vara utformad som ett samtal än som en ensidig utfrågning. Helst ska barnet inte höras i en öppen domstolsförhandling, utan under förtroliga omständigheter.

c) Bedömning av barnets förmågor

44. Barnets åsikter måste beaktas när en analys, som genomförs från fall till fall, visar att barnet är i stånd att bilda sig egna åsikter. Om barnet är i stånd att bilda sig egna åsikter på ett rimligt och självständigt sätt måste beslutsfattaren ta barnets åsikter under övervägande som en viktig faktor för frågans avgörande. Bra metoder för att bedöma barnets förmågor måste utvecklas.

d) Information om hur barnets åsikter beaktats (feedback)

45. Eftersom barnet har rätt att få sina åsikter beaktade måste beslutsfattaren informera barnet om resultatet av processen och förklara hur barnets åsikter beaktats. Denna feedback är en garanti för att barnet inte bara hörs som en formalitet utan faktiskt tas på allvar. Informationen kan leda till att barnet insisterar, samtycker eller kommer med ett annat förslag, eller, vid ett rättsligt eller administrativt förfarande, överklagar eller lämnar in ett klagomål.

e) Klagomål, rättsmedel och upprättelse

46. Lagstiftning behövs för att barn ska kunna överklaga och få tillgång till rättsmedel när barnets rätt att bli hörd och att få sina åsikter beaktade åsidosatts och kränks.⁷ Vid alla inrättningar för barn, till exempel skolor och förskolor, ska barn ha möjlighet att tala med en ombudsman eller person med liknande uppgifter, för

---

7. Se kommitténs allmänna kommentar nr 2 (2002) om rollen för oberoende nationella institutioner för mänskliga rättigheter i arbetet med att stödja och skydda barnets rättigheter.

att kunna lämna klagomål. Barn ska få veta vilka dessa personer är och hur man får tag i dem. Vid familjekonflikter om hur barns åsikter ska beaktas ska barn kunna vända sig till en person som arbetar med ungdomar i lokalsamhället.

47. Om barnets rätt att bli hörd kränks när det gäller domstolsförfaranden och administrativa förfaranden (artikel 12.2) måste barnet ha tillgång till överklagande- och klagomålsförfaranden som erbjuder rättsmedel vid rättighetskränkningar. Klagomålsförfaranden måste innehålla pålitliga mekanismer för att säkerställa att barn är säkra på att de inte riskerar utsättas för våld eller bestraffning för att de använt sig av dem.

3. Konventionsstaternas skyldigheter

a) Konventionsstaternas centrala skyldigheter

48. Barnets rätt att bli hörd innebär att konventionsstaterna är skyldiga att granska eller ändra sin lagstiftning för att införa mekanismer som ger barn tillgång till rätt information, tillräckligt stöd, och vid behov feedback om hur deras åsikter beaktats och om förfaranden för klagomål, rättsmedel och upprättelse.

49. För att uppfylla dessa krav ska konventionsstaterna anta följande strategier.

- Granska och undanröja undantag från och reservationer mot artikel 12.
- Inrätta oberoende institutioner för mänskliga rättigheter så som barnombudsmän eller kommissionärer med breda mandat när det gäller barns rättigheter.⁸
- Tillhandahålla utbildning om artikel 12 och dess praktiska tillämpning för alla som arbetar med och för barn, inklusive advokater, domare, poliser, socionomer, socialarbetare, psykologer, omvårdare, institutions- och fängelsepersonal, lärare på alla nivåer

---

8. Se kommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter, punkt 24.

i utbildningssystemet, läkare, sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal, tjänstemän, asylhandläggare och traditionella ledare.

- Garantera lämpliga villkor för stöd och uppmuntran åt barn att uttrycka sina åsikter, och säkerställa att dessa åsikter beaktas, genom regler och arrangemang som har tydligt stöd i lagar och institutioners verksamheter och som utvärderas regelbundet i fråga om effektivitet.
  - Bekämpa negativa attityder som hindrar det fullständiga genomförandet av barnets rätt att bli hörd. Detta kan ske genom offentliga kampanjer för att ändra traditionella uppfattningar om barn, till exempel via ledande opinionsbildare och medier.
- b) Specifika förpliktelser avseende domstolsförfaranden och administrativa förfaranden
    - i) Barnets rätt att höras vid civilrättsliga förfaranden

50. De huvudsakliga frågor som kräver att barnet hörs beskrivs nedan.

Skilsmässa och separation

51. Vid separationer och skilsmässor är det otvetydigt så att domstolarnas beslut påverkar barnen. Frågor som rör underhåll, vårdnad och umgänge bestäms av domaren, antingen vid rättegången eller vid medling som ordnas av domstolen. När det gäller skilsmässa och separation har många jurisdiktioner en bestämmelse i sina lagar om att domaren i första hand ska beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

52. Av denna anledning måste all lagstiftning om separation och skilsmässa omfatta barnets rätt att bli hörd gentemot beslutfattare och vid medlingar. Vissa jurisdiktioner föredrar att ange en ålder, genom antingen policy eller lagstiftning, då barnet anses vara i stånd att kunna uttrycka sina egna åsikter. Konventionen förutsätter dock att denna fråga avgörs från fall till fall, eftersom den refererar till ålder och mognad, och därför kräver en individuell bedömning av barnets förmågor.

Separation från föräldrar och alternativt omhändertagande

53. När man fattar beslut om att ett barn måste flyttas från sin familj för att barnet utsatts för övergrepp eller vanvård i hemmet, måste man ta hänsyn till barnets åsikt för att avgöra barnets bästa. Ingreppet kan initieras på grund av en anmälan från ett barn, en familjemedlem eller annan person som hävdar att övergrepp eller vanvård förekommer i familjen.

54. Det är kommitténs erfarenhet att konventionsstaterna inte alltid tar hänsyn till barnets rätt att bli hörd. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna genom lagstiftning, regler och politiska direktiv säkerställer att barnets åsikter inhämtas och övervägs, även vid beslut om placering i familjehem eller i hem för vård och boende, utveckling av omsorgsplaner och granskning av dessa, och besök hos föräldrar och familj.

Adoption och kafalah i islamisk rätt

55. När ett barn ska placeras för adoption eller kafalah enligt islamsk rätt och slutligen adopteras eller placeras i kafalah är det mycket viktigt att barnet hörs. En sådan process är också nödvändig när styvföräldrar eller fosterfamiljer adopterar ett barn, även om barnet och adoptivföräldrarna redan har bott tillsammans ett tag.

56. Artikel 21 i konventionen anger att största vikt ska ges till vad som bedöms vara barnets bästa. Vid beslut om adoption, kafalah eller annan placering kan "barnets bästa" inte definieras utan att man väger in barnets åsikter. Kommittén uppmanar alla konventionsstater att alltid, om det är möjligt, informera barnet om effekterna av adoption, kafalah eller annan placering och att genom lagstiftning säkerställa att barnet får uttrycka sina åsikter.

ii) Barnets rätt att höras vid straffrättsliga förfaranden

57. Vid straffrättsliga förfaranden måste barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet respekteras helt och genomföras i alla steg inom ramen för rättskipning för unga lagöverträdare.⁹

---

9. Se kommitténs allmänna kommentar nr 10 (2007) om barnets rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare (CRC/C/GC/10).

Barn som begår brott

58. Artikel 12.2 i konventionen kräver att ett barn som misstänks, anklagas för att eller befinns ha brutit mot strafflagen har rätt att höras. Denna rätt måste iakttas helt under alla steg i domstolsprocessen, från förundersökningsskedet där barnet har rätt att tåga, till rätten att höras av polisen, åklagaren och domaren. Det gäller också för alla steg under prövningen och domslutet, samt verkställande av påföljd.

59. Vid alternativa förfaranden, inklusive medling, måste barnet ha möjlighet att fritt och frivilligt ge sitt medgivande, och måste ges möjlighet att få juridisk och annan rådgivning och hjälp att bedöma hur lämpligt och önskvärt det föreslagna alternativa förfarandet är.

60. För att kunna delta i förfarandet i verklig mening måste varje barn få snabb och direkt information om anklagelserna på ett språk som barnet förstår, och även om processen för unga lagöverträdare och vilka åtgärder domstolen kan tänkas vidta. Förfaranden ska genomföras i en atmosfär som gör det möjligt för barnet att delta och uttrycka sig fritt.

61. Domstolsförhandlingar och andra höranden av unga lagöverträdare ska genomföras bakom lyckta dörrar. Undantag från detta ska vara mycket begränsade, tydligt beskrivna i nationell lagstiftning och ta hänsyn till barnets bästa.

Barn som brottsoffer och vittne

62. Barn som är brottsoffer och barn som är vittne till ett brott måste ges möjlighet att utöva sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter i enlighet med Förenta nationernas ekonomiska och sociala råds (Ecosoc) handlingsplan 2005/20, "Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime".¹⁰

63. Detta innebär i synnerhet att allt måste göras för att säkerställa att barn som är brottsoffer och/eller vittnen blir hörda om

---

10. Förenta nationernas ekonomiska och sociala råd, resolution 2005/20, särskilt punkterna 8, 19 och 20. Tillgänglig på: www.un.org/ecosoc/docs/2005/Resolution%202005-20.pdf.

de relevanta frågorna, med hänsyn till inblandningen i det aktuella fallet, fritt och på sitt eget sätt kan uttrycka sina åsikter och sin oro angående sitt deltagande i domstolsprocessen.

64. Barnets rättighet som brottsoffer och vittne är också kopplad till rätten att bli informerad om frågor som exempelvis tillgång till hälso- och sjukvård, psykolog och socialtjänst, vilken roll ett barn har som är brottsoffer och/eller vittne, hur "förhör" genomförs, vilka stödmekanismer som finns när barnet lämnar in ett klagomål och deltar i utredningar och domstolsförfaranden, var och när barnet ska höras, vilka skyddsåtgärder som är tillgängliga, möjlighet att få skadestånd och bestämmelser för överklagande.

iii) Barnets rätt att bli hörd vid administrativa förfaranden

65. Alla konventionsstater ska utveckla administrativa förfaranden i lagstiftning som motsvarar kraven i artikel 12 och som säkerställer barnets rätt att bli hörd och andra rättigheter som rör förfaranden, inklusive rätten att få relevanta registerutdrag, att få kallelse till förhandling, och att representeras av föräldrar eller andra personer.

66. Det är vanligare att barn deltar i administrativa förfaranden än domstolsförfaranden eftersom administrativa förfaranden är mindre formella, mer flexibla och relativt enkla att fastställa genom lagar och regler. Förfarandena måste vara barnanpassade och tillgängliga.

67. Specifika exempel på administrativa förfaranden som är relevanta för barn är till exempel mekanismer för att åtgärda disciplinfrågor i skolor (till exempel avstängning och relegering), vägran att utfärda skolbetyg och problem med resultat, disciplinära åtgärder och vägran att bevilja privilegier i ungdomshäkten, asylansökningar från ensamkommande barn och ansökningar om körkort. I dessa ska barnet ha rätt att bli hörd och åtnjuta rättigheter på ett sätt som är "förenligt med den nationella lagstiftningens procedur-regler".

B. Rätten att bli hörd och kopplingarna till andra bestämmelser i konventionen

68. Artikel 12 är, som grundläggande princip, sammankopplad med de andra grundprinciperna i konventionen, exempelvis artikel 2 (rätten till icke-diskriminering) och artikel 6 (rätten till liv, överlevnad och utveckling), och är i synnerhet beroende av artikel 3 (i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa). Artikel 12 är också nära förbunden med artiklarna om medborgerliga fri- och rättigheter, särskilt artikel 13 (rätten till yttrandefrihet). Dessutom hänger artikel 12 samman med alla andra artiklar i konventionen, som inte kan genomföras helt om inte barnet ses som en person som har sina egna åsikter om rättigheterna i respektive artiklar och om deras genomförande.

69. Kopplingen mellan artikel 12 och artikel 5 (barnets fortlöpande utveckling och lämplig vägledning från föräldrar, se punkt 84 i denna allmänna kommentar) är särskilt relevant eftersom det är viktigt att föräldrars vägledning tar hänsyn till barnets fortlöpande utveckling.

1. Artikel 12 och 3

70. Syftet med artikel 3 är att säkerställa att vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det innebär att alla åtgärder som genomförs för ett barns räkning måste ta hänsyn till barnets bästa. Barnets bästa kan jämföras med en rättssäkerhetsgaranti som förpliktigar konventionsstaterna att i åtgärdsprocessen införa steg som säkerställer att barnets bästa beaktas. Konventionen förpliktigar konventionsstaterna att garantera att de ansvariga för dessa åtgärder lyssnar på barnet enligt artikel 12. Detta steg är obligatoriskt.

71. Barnets bästa, som fastställs i samråd med barnet, är inte den enda faktorn som ska vägas in vid åtgärder från institutioners och myndigheters sida. Barnets bästa är dock av avgörande betydelse, precis som barnets åsikter.

72. Artikel 3 rör individuella fall men kräver också uttryckligen att det bästa för barn som grupp vägs in vid alla åtgärder som rör barn. När barnets bästa ska avgöras är konventionsstaterna således skyldiga att inte bara beakta den individuella situationen för varje barn, utan också det bästa för barn som grupp. Dessutom måste konventionsstaterna undersöka privata och offentliga institutioners, myndigheters och lagstiftande organs åtgärder. Utökandet av skyldigheten till "lagstiftande organ" visar tydligt att varje lag eller regel som påverkar barn måste vägledas av kriteriet "barnets bästa".

73. Det finns inget tvivel om att barnets bästa när det gäller en definierad grupp barn måste fastställas på samma sätt som när det bästa för individen avgörs. Om det bästa för ett stort antal barn står på spel måste ledare för institutioner, myndigheter eller statliga organ också göra det möjligt för de drabbade barnen från sådana odefinierade grupper att bli hörda och beakta deras åsikter när åtgärder planeras, även vid lagstiftningsbeslut, som direkt eller indirekt påverkar barn.

74. Det finns ingen motsättning mellan artikel 3 och 12. Dessa två grundläggande principer kompletterar varandra. Den ena fastställer målet att uppnå det bästa för barnet, och den andra innehåller metoden för att nå målet att barnet eller barnen ska bli hörda. I själva verket kan inte artikel 3 tillämpas korrekt om innehållet i artikel 12 inte respekteras. På samma sätt förstärker artikel 3 funktionaliteten i artikel 12 och betonar barns grundläggande roll vid alla beslut som rör deras liv.

2. Artikel 12, 2 och 6

75. Rätten till icke-diskriminering är en inneboende rätt som garanteras av alla människorättsinstrument, inklusive FN:s konvention om barnets rättigheter. Enligt artikel 2 i konventionen har varje barn rätt att inte bli diskriminerat vid utövande av sina rättigheter, inklusive de som anges i artikel 12. Kommittén betonar att konventionsstaterna ska vidta åtgärder för att garantera att varje barn har rätt att fritt uttrycka sina åsikter och att dessa åsikter ska beaktas på vederbörligt sätt utan diskriminering på grund av ras, hudfärg,

kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Konventionsstaterna ska åtgärda diskriminering, även mot sårbara eller marginaliserade grupper av barn, så att barn tillförsäkras rätten att bli hörd och kan delta i alla frågor som rör dem på lika villkor som alla andra barn.

76. Kommittén noterar med oro att det i vissa samhällen finns vedertagna attityder och sedvänjor som underminerar och starkt begränsar utövandet av denna rätt. Konventionsstaterna ska vidta lämpliga åtgärder för att öka medvetenheten och utbilda samhället om de negativa konsekvenserna av sådana attityder och sedvänjor och uppmuntra attitydförändringar för att genomföra rättigheterna i konventionen för alla barn.

77. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att ägna särskild uppmärksamhet åt flickors rätt att bli hörda, att få stöd, att vid behov uttrycka sina åsikter och att deras åsikter tillmäts betydelse, eftersom fördomar om kön och patriarkala värderingar underminerar och starkt begränsar flickors utövande av rättigheten i artikel 12.

78. Kommittén välkomnar skyldigheten för konventionsstaterna enligt artikel 7 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att säkerställa att barn med funktionsnedsättning erbjuds stöd för att fritt kunna uttrycka sina åsikter, och att dessa åsikter ska tillmätas betydelse.

79. I artikel 6 i FN:s konvention om barnets rättigheter erkänns att varje barn har en inneboende rätt till livet och att konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga ska säkerställa barnets överlevnad och utveckling. Kommittén noterar vikten av att främja möjligheter för barnets rätt att bli hörd, eftersom barns deltagande är ett verktyg för att stimulera en fullständig utveckling av barnets personlighet och fortlöpande utveckling av barnets förmågor i enlighet med artikel 6 och med målen för utbildning i artikel 29.

3. Artikel 12, 13 och 17

80. Artikel 13 om rätten till yttrandefrihet och artikel 17 om rätten till information är avgörande förutsättningar för ett effektivt utövande av rätten att bli hörd. Dessa artiklar fastställer att barn är innehavare av rättigheter, och de betonar, tillsammans med artikel 12, att barnet har rätt att utöva dessa rättigheter för egen räkning i enlighet med de egna förmågornas fortlöpande utveckling.

81. Rätten till yttrandefrihet som uttrycks i artikel 13 förväxlas ofta med artikel 12. De båda artiklarna är tätt förbundna, men de uttrycker olika rättigheter. Yttrandefrihet avser rätten att ha och uttrycka åsikter och att söka och finna information genom alla medier. Den hävdar barnets rätt att inte begränsas av konventionsstaten i sina åsikter eller hur de uttrycks. Skyldigheten som artikel 13 ålägger konventionsstaterna är därmed att avstå från inblandning när sådana åsikter uttrycks eller när det gäller tillgång till information, samtidigt som rätten till tillgång till kommunikationskanaler och offentlig dialog skyddas. Artikel 12 handlar å sin sida specifikt om rätten att uttrycka åsikter i frågor som rör barnet och barnets rätt att själv ha del i åtgärder och beslut som påverkar hans eller hennes liv. Artikel 12 innebär att konventionsstaterna är skyldiga att införa de ramverk och mekanismer i lagen som behövs för att barnet lättare ska kunna ha en aktiv del i alla åtgärder som rör barnet och vid beslutsfattande, samt att uppfylla skyldigheten att beakta åsikterna när de väl har uttryckts. Yttrandefriheten i artikel 13 kräver inte ett sådant engagemang eller sådana åtgärder från konventionsstaterna. Att skapa en miljö där barn möter respekt och kan uttrycka sina åsikter, i enlighet med artikel 12, bidrar dock också till att bygga barns förmåga att utöva sin rätt till yttrandefrihet.

82. Att i enlighet med artikel 17 förverkliga barnets rätt till information är i hög grad en förutsättning för att effektivt genomföra rätten att uttrycka åsikter. Barn behöver tillgång till information om alla frågor som rör dem, utformad så att den passar deras ålder och förmågor. Detta gäller till exempel information om deras rättigheter, alla förfaranden som påverkar dem, nationell lagstiftning, regler

och strategier, lokala tjänster, samt överklaganden och klagomål. I enlighet med artikel 17 och 42 ska konventionsstaterna inkludera barns rättigheter i skolornas läroplaner.

83. Kommittén påminner också konventionsstaterna om att medier är ett viktigt verktyg både för att främja medvetenhet om barns rätt att uttrycka sina åsikter och ge möjlighet för sådana åsikter att uttryckas offentligt. Kommittén uppmanar olika medier att avsätta ytterligare resurser till att inkludera barn i utvecklingen av program och att skapa möjligheter för barn att utveckla och leda medieinitiativ om barns rättigheter.¹¹

4. Artikel 12 och 5

84. I artikel 5 i konventionen anges att konventionsstaterna ska respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som föräldrar, vårdnadshavare eller medlemmar av släkten eller gemenskapen enligt lokal sedvänja har att ge vägledning och stöd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i konventionen. Som motvikt till sin bristande kunskap, erfarenhet och förståelse har barnet följaktligen rätt till instruktioner och vägledning. Omfattningen av dessa bestäms av den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor, såsom anges i artikel 5. Ju mer barnet vet, har upplevt och förstår, desto mer måste föräldern, vårdnadshavaren eller andra rättsliga företrädare för barnet omvandla vägledning och stöd till påminnelser och råd och senare till kommunikation på lika villkor. Denna omställning äger inte rum vid en given tidpunkt i barnets utveckling, utan sker gradvis i takt med att barnet uppmuntras att bidra med sina åsikter.

85. Detta krav stimuleras av artikel 12 i konventionen, som föreskriver att barnets åsikter måste beaktas när barnet är i stånd att bilda sina egna åsikter. Med andra ord: När barn förvärvar kunskaper har de rätt till ett större ansvar för att reglera frågor som rör dem.¹²

---

11. Den allmänna diskussionsdagen om barn och medier (1996): www.unhchr.ch/html/menu2/6/crc/doc/days/media.pdf.

12. Kommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter.

5. Artikel 12 och genomförandet av barnets rättigheter i allmänhet

86. Förutom de artiklar som diskuterats i de föregående punkterna kräver och främjar de flesta andra artiklarna i konventionen också att barn engageras i frågor som rör dem. Den genomgående samlingstermen för de olika formerna för att engagera barn är "deltagande". Grundbulten i engagerandet av barn är obestriddligen artikel 12, men kravet på att planera, arbeta och utveckla i samarbete med barn är närvarande i hela konventionen.

87. Genomförandet av rättigheter spänner över en stor mängd områden som är av intresse inte bara för barnet som individ utan också för grupper av barn och för barn i allmänhet – exempelvis hälsa, ekonomi, utbildning och miljö. Kommittén har därför alltid tolkat deltagande brett för att fastställa förfaranden inte bara för enskilda barn och tydligt avgränsade grupper av barn, utan också för barn som exempelvis tillhör ursprungsbefolkningar, barn med funktionsnedsättning eller barn i allmänhet. Detta är grupper som påverkas direkt eller indirekt av de sociala, ekonomiska eller kulturella levnadsvillkoren i sina samhällen.

88. Denna vida tolkning av barns deltagande återspeglas i slutdokumentet som antogs vid Förenta Nationernas generalförsamling 27:e specialsession med namnet "A World Fit for Children" (En värld lämpad för barn). Konventionsstaterna har lovat att utveckla och genomföra program för att främja meningsfullt deltagande av barn och ungdomar vid beslutsfattande, även i familjer och skolor och på lokal och nationell nivå (punkt 32, första stycket). Kommittén har angivit följande i sin allmänna kommentar nr 5 om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter: "Det är viktigt att regeringarna utvecklar en direkt relation med barn, inte bara ett förhållande som förmedlas genom icke-statliga organisationer eller institutioner för mänskliga rättigheter."¹³

---

13. Ibid., punkt 12.

C. Genomförandet av rätten att bli hörd i olika miljöer och situationer

89. Barnets rätt att bli hörd måste genomföras i de olika miljöer och situationer där barn växer upp, utvecklas och lär sig. I dessa miljöer och situationer finns olika uppfattningar om barn och deras roll, som kan främja eller begränsa hur barn får vara del av vardagsfrågor och avgörande beslut. Det finns olika sätt att påverka genomförandet av barnets rätt att bli hörd som konventionsstaterna kan använda för att öka barns deltagande.

1. I familjen

90. En familj där barn kan uttrycka sina åsikter fritt och bli tagna på allvar från tidigast möjliga ålder fungerar som en viktig förebild, och förbereder barnet på att utöva rätten att bli hörd i samhället i stort. Ett sådant förhållningssätt till föräldraskap främjar personlig utveckling, förbättrar familjeförhållanden och stöder barns socialisering, och har en förebyggande verkan mot alla sorters våld i hemmet och i familjen.

91. Konventionen erkänner föräldrars och andra vårdnadshavares rättigheter och ansvar att ge barnen de har i sin vård lämpliga instruktioner och vägledning (se punkt 84), men betonar att detta är till för att barnet ska kunna utöva sina rättigheter, och kräver att instruktioner och vägledning ges på ett sätt som tar hänsyn till den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor.

92. Konventionsstaterna ska, genom lagstiftning och strategier, uppmuntra föräldrar, vårdnadshavare och barnvårdare att lyssna på barn och beakta deras åsikter i frågor som rör dem. Föräldrar ska också uppmanas att stötta barn i utövandet av rätten att fritt uttrycka sina åsikter, och att säkerställa att barnens åsikter beaktas på alla samhällsnivåer.

93. För att stödja utvecklingen av föräldraskap som respekterar barnets rätt att bli hörd rekommenderar kommittén att konventionsstaterna främjar föräldrautbildningar som bygger på befintliga positiva beteenden och attityder och sprider information om barns och föräldrars rättigheter som är förankrade i konventionen.

94. Sådana utbildningar bör ta upp

- ömsesidig respekt mellan föräldrar och barn
- hur barn tas med i beslutsfattande
- vad det innebär att beakta alla familjemedlemmars åsikter
- hur man förstår, främjar och respekterar den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor
- hur man hanterar motstridiga åsikter inom familjen

95. Dessa utbildningar måste befästa principen att flickor och pojkar har samma rätt att uttrycka sina åsikter.

96. Medier bör spela en framträdande roll i att förmedla till föräldrar att deras barns deltagande har stort värde för barnen själva, deras familjer och samhället.

2. Vid alternativt omhändertagande

97. Det måste införas mekanismer som säkerställer att barn vid alla typer av alternativt omhändertagande, även placering på institutioner, kan uttrycka sina åsikter och att de åsikterna beaktas i frågor som rör placering, reglerna för familjehem och hem för vård och boende, samt deras vardagsliv. Dessa frågor bör omfatta följande.

- Lagstiftning som alltid ger barnet rätt till information om eventuell placering, vård och/eller behandlingsplan, meningsfulla möjligheter att uttrycka sina åsikter, och att dessa åsikter beaktas i hela beslutsprocessen.
- Lagstiftning som säkerställer barnets rätt att bli hörd och att barnets åsikter beaktas vid utveckling och inrättande av barnanpassade vårdtjänster.
- Inrättande av en kompetent granskningsorganisation, som till exempel barnombudsman, kommissionär eller inspektör, som kontrollerar efterlevnad av de regler och förordningar som styr tilldelningen av vård, skydd eller behandling av barn i enlighet med

skyldigheterna i artikel 3. Granskningsorganet ska ha obehindrad tillgång till institutioner där barn bor (även anstalter för unga lagöverträdare) så att de oförmedlat kan höra barnets åsikter och bekymmer, och för att granska i vilken utsträckning institutionen lyssnar till och beaktar barnets åsikter.

- Inrättande av effektiva mekanismer, till exempel ett representativt råd för barnen (både pojkar och flickor) som bor på en institution, med rätt att delta i utvecklingen av och genomförandet av institutionens policy och regler.

3. I hälso- och sjukvården

98. Förverkligandet av bestämmelserna i konventionen kräver respekt för barnets rätt att uttrycka sina åsikter och att delta i främjandet av barns hälsosamma utveckling och välbefinnande. Detta gäller både för enskilda beslut om hälso- och sjukvård och för barns deltagande i utvecklingen av hälso- och sjukvårdspolitik samt hälso- och sjukvårdstjänster.

99. Kommittén identifierar flera olika men relaterade problem som behöver övervägas när det gäller barns deltagande i åtgärder och beslut som rör den egna hälso- och sjukvården.

100. Barn, även små barn, ska tas med i beslutsfattande på ett sätt som överensstämmer med den fortlöpande utvecklingen av deras förmågor. De ska få information om föreslagen behandling, dess effekter och resultat. Denna information ska även finnas i format som passar och är tillgängliga för barn med funktionsnedsättning.

101. Konventionsstaterna behöver införa lagstiftning eller regler för att säkerställa att barn har tillgång till konfidentiell medicinsk rådgivning utan föräldrarnas tillstånd, oavsett barnets ålder, om detta behövs för barnets säkerhet eller välbefinnande. Detta kan barn behöva till exempel när de drabbas av våld eller övergrepp i hemmet, när de behöver information om reproduktiv hälsa, eller vid konflikter mellan föräldrar och barn om tillgång till hälso- och sjukvård. Rätten till rådgivning skiljer sig från rätten att ge samtycke till medicinsk behandling och ska inte ha någon åldersgräns.

102. Kommittén välkomnar att vissa länder infört en bestämd ålder då rätten till samtycke till medicinsk behandling går över till barnet, och uppmanar konventionsstaterna att överväga sådan lagstiftning. Barn över den åldern har alltså, efter att de rådgjort med en självständig och kompetent expert, rätt att ge sitt samtycke utan krav på någon enskild professionell bedömning av deras förmåga. När ett yngre barn kan uppvisa förmågan att uttrycka en informerad åsikt om sin behandling rekommenderar kommittén dock att konventionsstaterna säkerställer att även denna åsikt beaktas.

103. Läkare och sjukvårdsinrättningar bör ge barn tydlig och tillgänglig information om deras rättigheter när det gäller deltagande i forskning och kliniska studier inom barnmedicin. Utöver andra rättssäkerhetsgarantier måste barnen få information om forskningen så att deras informerade samtycke kan inhämtas.

104. Konventionsstaterna bör också införa åtgärder som gör det möjligt för barn att bidra med sina åsikter och erfarenheter vid planering och projektering av tjänster för deras hälsa och utveckling. Deras åsikter ska inhämtas i alla instanser inom hälso- och sjukvården, inklusive i frågor om vilka tjänster som behövs, hur och var de bäst utförs, diskrimineringshinder för tillgång till tjänster, hälso- och sjukvårdspersonalens kompetens och attityder, samt hur man främjar barns förmåga att ta större ansvar för sin egen hälsa och utveckling. Denna information kan erhållas bland annat genom feedbacksystem för barn som använder tjänsterna eller som är med i forsknings- och samrådsprocesser, och kan förmedlas till lokala eller nationella barnråd eller barnparlament för att utveckla standarder och indikatorer för hälso- och sjukvårdstjänster som respekterar barns rättigheter.¹⁴

4. utbildning och skola

105. Respekt för barnets rätt att bli hörd inom utbildning är grundläggande för förverkligandet av rätten till utbildning. Kommittén

---

14. Kommittén hänvisar också till sin allmänna kommentar nr 3 (2003) om hiv/aids och barnets rättigheter, punkt 11 och 12, och sin allmänna kommentar nr 4 (2003) om ungdomar hälsa, punkt 6.

noterar med oro att verkligheten i många skolor och klassrum fortsätter att kännetecknas av auktoritära metoder, diskriminering, förolämpningar och våld. Sådana miljöer bidrar inte till att barn får uttrycka sina åsikter eller att deras åsikter beaktas.

106. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna vidtar åtgärder för att skapa möjligheter för barn att uttrycka sina åsikter och för att dessa åsikter ska beaktas när det gäller följande frågor.

107. Barns aktiva roll i en läromiljö som präglas av deltagande ska främjas i alla utbildningsmiljöer, även utbildningsprogram under de tidiga åren.¹⁵ Undervisning och lärande måste ta hänsyn till barnens livsvillkor och utsikter. Av denna anledning måste utbildningsledare ta hänsyn till barns och deras föräldrars åsikter vid planering av läroplaner och skolprogram.

108. Utbildning om mänskliga rättigheter kan forma barns motivation och beteende endast när mänskliga rättigheter också praktiseras inom de institutioner där barnet lär sig, leker och lever tillsammans med andra barn och vuxna.¹⁶ Barnets rätt att bli hörd granskas kritiskt av barn i dessa institutioner, där barn kan observera om deras åsikter faktiskt beaktas så som konventionen föreskriver.

109. Utan barns deltagande går det inte att skapa ett socialt klimat i klassrummet som stimulerar det samarbete och ömsesidiga stöd som behövs för interaktivt lärande med barn i centrum. Att beakta barns åsikter är särskilt viktigt för att eliminera diskriminering, för att förebygga mobbning och för disciplinära åtgärder. Kommittén välkomnar den ökade användningen av kamratutbildning och kamratrådgivning.

110. Ett regelbundet deltagande av barn vid beslutsfattande ska uppnås bland annat genom klassråd, elevråd och representation av studenter i skolråd och skolkommittéer, där de fritt kan uttrycka sina åsikter om utveckling och genomförande av skolpolitik och

---

15. "A human rights-based approach to Education for All: A framework for the realization of children's right to education and rights within education", Unicef/Unesco (2007).

16. Kommittén för barnets rättigheter, allmän kommentar nr 1 (2001) om utbildningens mål (artikel 29.1 i konventionen), (CRC/GC/2001/1).

uppförandekoder. Dessa rättigheter behöver förankras i lagstiftning i stället för att man förlitar sig på myndigheters, skolors och lärares goda vilja att genomföra dem.

111. Utanför skolan bör konventionsstaterna konsultera barn på lokal och nationell nivå om alla aspekter av utbildningspolitik, bland annat när det gäller hur den barnanpassade inriktningen av utbildningssystemet ska förstärkas, informella och informella platser för lärande som ger barn en ”andra chans”, skolornas läroplaner, undervisningsmetoder, skolstrukturer, standarder, budgetar och system för skydd av barn.

112. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att stödja utvecklingen av självständiga elevorganisationer som kan hjälpa barn att på ett kompetent sätt utöva sitt deltagande i utbildningssystemet.

113. Vid beslut om övergång till nästa skolnivå eller val av inriktning måste barnets rätt att bli hörd garanteras, eftersom dessa beslut i hög grad påverkar barnets bästa. Sådana beslut måste vara föremål för administrativ eller rättslig prövning. Dessutom måste barnets rätt att bli hörd respekteras fullständigt i disciplinära ärenden.¹⁷ Särskilt när ett barn stängs av från undervisning eller skola måste beslutet vara föremål för rättslig granskning, eftersom det strider mot barnets rätt till utbildning.

114. Kommittén välkomnar att många länder infört barnanpassade skolprogram, som strävar efter att tillhandahålla interaktiva, omhändertagande och skyddande miljöer som präglas av deltagande, och som förbereder barn och ungdomar för aktiva roller i samhället och ansvarsfullt medborgarskap där de bor.

5. Vid lek, rekreation, idrott och kulturella aktiviteter

115. Barn behöver lek och rekreation samt fysiska och kulturella aktiviteter för sin utveckling och socialisering. Dessa ska vara

---

¹⁷. Konventionsstater ska hänvisa till kommitténs allmänna kommentar nr 8 (2006) om barnets rätt till skydd mot kroppslig bestraffning och andra grymma eller förnedrande former av bestraffning, som förklarar deltagandestrategier för att undanröja kroppsstraff (CRC/C/GC/8).

utformade med hänsyn till barns önskemål och förmågor. Barn som kan uttrycka sina åsikter ska rådfrågas om lek- och rekreationsplatsers tillgänglighet och lämplighet. Mycket små barn och vissa barn med funktionsnedsättning, som inte kan delta i formella samrådsprocesser, bör ges särskilda möjligheter att uttrycka sina önskemål.

6. I arbetslivet

116. Arbetande barn som är yngre ålder än vad som är tillåtet i lagar och Internationella arbetsorganisationens (ILO) konventioner nr 138 (1973) och 182 (1999) måste höras i barnanpassade miljöer så att man kan förstå deras åsikter om situationen och deras eget bästa. De ska göras delaktiga i sökandet efter en lösning som respekterar de ekonomiska och sociostrukturella begränsningar och den kulturella kontext som dessa barn arbetar inom. Barn ska också ha rätten att bli hörd när strategier utarbetas för att eliminera grundorsakerna till barnarbete, särskilt när det gäller utbildning.

117. Barn som arbetar har rätt att skyddas enligt lag mot utnyttjande, och ska få bli hörda när arbetsplatser och arbetsförhållanden utvärderas av inspektörer som undersöker genomförandet av arbetslagstiftningen. Barn, och företrädare för organisationer för barn som arbetar, om sådana finns, ska också bli hörda när lagar om arbete utformas eller när tillämpningen av lagar övervägs och utvärderas.

7. I våldssituationer

118. Konventionen fastställer barnets rätt att skyddas från alla former av våld och konventionsstaternas ansvar att säkerställa denna rätt för varje barn utan åtskillnad. Kommittén uppmunttrar konventionsstaterna att rådgöra med barn vid utveckling och genomförande av åtgärder i form av lagstiftning, strategier och utbildning för att ta itu med alla former av våld. Särskild uppmärksamhet behöver ägnas åt att säkerställa att marginaliserade och missgynnade barn, till exempel utnyttjade barn, gatubarn eller flyktingbarn, inte utestängs från samrådsprocesser som är ut-

formade för att få åsikter om relevant lagstiftning och politiska strategier.

119. I detta sammanhang välkomnar kommittén resultaten från generalsekreterarens studie om våld mot barn och uppmanar konventionsstaterna att genomföra dess rekommendationer i sin helhet, inklusive rekommendationen att tillhandahålla utrymme för barn att uttrycka sina åsikter och att beakta dessa åsikter i alla aspekter av förebyggande, rapportering och granskning av våld mot barn.¹⁸

120. Mycket av våldet mot barn sker utan att ifrågasättas, dels eftersom barn upplever vissa former av övergrepp som accepterat beteende, dels på grund av bristen på barnanpassade rapportmekanismer. Det kan handla om att de inte har någon att rapportera till i förtroende och på ett säkert sätt om att de far illa, när det gäller exempelvis äga, könsstympning eller barnäktenskap, eller saknar en kanal för att meddela sina allmänna observationer till de som är ansvariga för att genomföra deras rättigheter. Därför kräver en verklig inkludering av barn i skyddsåtgärder att barn informerar om sin rätt att bli hörd och att växa upp utan några former av fysiskt och psykiskt våld. Konventionsstaterna ska förpliktiga alla institutioner som arbetar med barn att inrätta enkel tillgång till personer eller organisationer som barnen kan rapportera till i förtroende och på ett säkert sätt, bland annat genom hjälptelefonnummer, och tillhandahålla platser där barn kan dela med sig av sina upplevelser och åsikter om att bekämpa våld mot barn.

121. Kommittén vill också uppmärksamma konventionsstaterna på rekommendationen i generalsekreterarens studie om våld mot barn om att stödja och uppmuntra barnorganisationer och initiativ som leds av barn för att arbeta mot våld, och att ta med dessa organisationer i utarbetandet, upprättandet och utvärderingen av program och åtgärder mot våld, så att barn får en nyckelroll i arbetet med att skydda sig själva och andra barn.

---

¹⁸. Rapport från den oberoende experten för FN:s studie om våld mot barn (A/61/299).

8. Vid utvecklingen av förebyggande strategier

122. Kommittén noterar att barns röster har blivit en allt starkare kraft för att förebygga kränkningar av barns rättigheter. Det finns exempel på bra metoder, som när det gäller förebyggande åtgärder mot våld i skolor, bekämpande av att barn utnyttjas genom farligt och omfattande arbete, tillhandahållande av hälso- och sjukvård och utbildning till gatubarn, samt när det gäller systemet för rättsskipning för unga lagöverträdare. Barn bör konsulteras när man formulerar lagstiftning och strategier som är relaterad till dessa och andra problemområden, och bör vara med när planer och program som är relaterade till dessa områden utformas, utvecklas och genomförs.

9. Vid invandrings- och asylförfaranden

123. Barn som kommer till ett land tillsammans med arbetssökande föräldrar eller som flyktingar är särskilt sårbara. Därför är det angeläget att barnens rätt att uttrycka sina åsikter om alla aspekter av invandrings- och asylförfaranden genomförs fullt ut. Vid migration måste barnet ges rätten att bli hörd om sina utbildningsförväntningar och sin hälsa för att kunna integreras i skola och i hälso- och sjukvård. Vid asylansökan måste barnet också ha möjlighet att framföra anledningarna till sin asylansökan.

124. Kommittén betonar att dessa barn måste få all relevant information, på sitt eget språk, om vad de är berättigade till, vilka tjänster som finns, inklusive sätt att kommunicera, och om invandrings- och asylprocessen, så att de kan göra sina röster hörda och för att deras åsikter ska beaktas i förfaranden. En företrädare eller rådgivare ska utses, utan kostnad. Barn som söker asyl kan också behöva effektiv familjespårning och information om situationen i sitt hemland för att bestämma vad som är bäst för dem. Barn som har upplevt väpnade konflikter kan behöva särskild hjälp för att kunna uttrycka sina behov. Dessutom behöver uppmärksamhet riktas på att säkerställa att statslösa barn har del i beslutsprocesser inom de territorier där de befinner sig.¹⁹

---

19. Jämför med kommitténs allmänna kommentar nr 6 (2005) om behandlingen av ensamkommande barn och barn som skilts från sina föräldrar (CRC/GC/2005/6).

10. I krissituationer

125. Kommittén understryker att rätten i artikel 12 inte upphör i krissituationer eller i deras efterdyningar. Det finns en ökande mängd belägg för de betydande insatser som barn kan bidra med i konfliktsituationer, efter konflikter och i återuppbyggnadsprocesser efter katastrofer.²⁰ Således betonade kommittén i sin rekommendation dagen efter den allmänna diskussionen 2008 att barn som drabbats av krissituationer ska uppmuntras och få möjlighet att delta i analyser av sin situation och sina framtidsutsikter. Barns deltagande hjälper dem att återta kontrollen över sitt liv, bidrar till rehabilitering, utvecklar organisationsförmågan och stärker identitetskänslan. Man måste dock vara noga med att skydda barn från att utsättas för situationer som kan vara traumatiska eller skadliga.

126. I enlighet med detta uppmuntrar kommittén konventionsstaterna att stödja mekanismer som hjälper barn, särskilt ungdomar, att ha en aktiv roll både vid återuppbyggnad efter katastrofer och vid konfliktlösning efter krigssituationer. Deras åsikter ska inhämtas vid bedömning, utformning, genomförande, granskning och utvärdering av program. Barn i flyktingläger kan till exempel uppmuntras att bidra till sin egen säkerhet och sitt eget välbefinnande genom att inrätta barnforum. Stöd behöver ges för att barn ska kunna inrätta sådana forum, så att deras verksamhet är i enlighet med barnens bästa och deras rätt till skydd mot skadliga upplevelser.

11. I nationella och internationella miljöer

127. Många av möjligheterna för barns deltagande finns på lokal- och samhällsnivå. Kommittén välkomnar det växande antalet lokala ungdomsparlament, kommunala barnråd och konsultationer i enskilda fall där barn kan uttrycka sina åsikter inom beslutsprocesserna. Dessa strukturer för formellt representativt deltagande bör dock endast vara ett av många förhållningssätt till genomförandet av artikel 12 på lokal nivå, eftersom de bara låter ett mindre antal barn engagera sig i sina lokala samhällen. Konsultationstid

---

20. "The participation of children and young people in emergencies: a guide for relief agencies", Unicef, Bangkok (2007).

med politiker och tjänstemän samt öppna hus och besök i skolor och förskolor innebär ytterligare möjligheter till kommunikation.

128. Barn ska få stöd och uppmuntran att bilda egna barnledda organisationer och initiativ som skapar utrymme för meningsfullt deltagande och representation. Dessutom kan barn bidra med sina perspektiv, till exempel vid utformning av skolor, lekplatser, parker, fritids- och kulturanläggningar, offentliga bibliotek, vårdinrättningar och lokala transportsystem, för att säkerställa att tjänsterna anpassas bättre. I planer för samhällsutveckling som kräver offentlig konsultation ska barns åsikter uttryckligen inkluderas.

129. Sådana möjligheter att delta har också inrättats i många länder, både på distriktsnivå, regional nivå, förbunds nivå och nationell nivå, där ungdomsparlament, råd och konferenser tillhandahåller forum där barn kan framställa sina åsikter och göra dem kända för relevanta målgrupper. Frivilligorganisationer och civila samhällsorganisationer har utvecklat tillvägagångssätt för att stödja barn, vilket skyddar insynen i representationen och motverkar riskerna för manipulering eller symboliska åtgärder.

130. Kommittén välkomnar de betydande insatser som Unicef och ickestatliga organisationer (NGO) har gjort för att öka medvetenheten om barns rätt att bli hörd och barns deltagande på alla områden i sitt liv, och uppmuntrar dem att främja barns deltagande ytterligare i alla frågor som rör barn, inklusive på gräsrotsnivå, samhällsnivå, nationell nivå och internationell nivå, samt att underlätta utbyte av goda exempel. Nätverkande mellan barnledda organisationer bör aktivt uppmuntras för att öka möjligheterna till delad kunskap och plattformar för kollektivt opinionsarbete.

131. På internationell nivå har barns deltagande vid världstoppmötet för barn som sammankallades av generalförsamlingen 1990 och 2002 och barns roll i rapporteringsprocessen till kommittén för barnets rättigheter särskild relevans. Kommittén välkomnar att barnorganisationer och barnföreträdare lämnar skriftliga rapporter och kompletterande muntlig information när konventionsstaternas genomförande av barns rättigheter ska granskas, och uppmuntrar även frivilligorganisationer att ge barn stöd i att framföra sina åsikter till kommittén.

D. Grundläggande krav för genomförandet av barnets rätt att bli hörd

132. Kommittén uppmanar konventionsstaterna att undvika symboliska förhållningssätt, som begränsar barns möjlighet att uttrycka åsikter, eller som tillåter barn att uttrycka sina åsikter men inte tillmäter deras åsikter betydelse. Den betonar att det är oetiskt att vuxna manipulerar barn, att barn försätts i situationer där de blir tillsagda vad de får säga, eller att barn utsätts för risk för skada genom deltagande, och att allt detta inte kan ses som ett genomförande av artikel 12.

133. Om deltagande ska vara effektivt och meningsfullt måste det ses som en process, inte som en engångshändelse. Erfarenheter sedan konventionen om barnets rättigheter antogs 1989 har lett till ett brett samförstånd om de grundläggande krav som måste uppnås för effektivt, etiskt och meningsfullt genomförande av artikel 12. Kommittén rekommenderar att konventionsstaterna inlemmar dessa krav i alla lagstiftningsåtgärder och andra åtgärder för genomförandet av artikel 12.

134. Alla processer i vilka ett eller flera barn hörs och deltar ska vara:

a) transparenta och informativa – barn måste få fullständig, tillgänglig, mångfaldsmedveten och åldersanpassad information om sin rätt att fritt uttrycka sina åsikter och om att deras åsikter ska beaktas, samt om hur detta deltagande ska genomföras, dess omfattning, syfte och potentiella konsekvenser.

b) frivilliga – barn ska aldrig tvingas att uttrycka åsikter mot sin vilja, och de ska informeras om att de när som helst kan avstå från att delta.

c) respektfulla – barns åsikter ska behandlas med respekt, och barn ska ges möjlighet att initiera idéer och aktiviteter. Vuxna som arbetar med barn ska erkänna, respektera och bygga vidare på goda exempel på barns deltagande, till exempel barns bidrag till familjen, skolan, kulturen och arbetsmiljön. De behöver också ha förståelse för den socioekonomiska, miljömässiga och kulturella

kontexten i barns liv. Personer och organisationer som arbetar för och med barn ska också respektera barns åsikter när det gäller deltagande i offentliga evenemang.

d) relevanta – de frågor i vilka barn har rätt att uttrycka sina åsikter måste ha verklig relevans i deras liv och göra det möjligt för dem att dra nytta av sina erfarenheter, kunskap och sina färdigheter. Dessutom måste utrymme skapas för att barn ska kunna belysa och ta itu med de problem som de själva identifierar som relevanta och viktiga.

e) barnanpassade – miljöer och arbetsmetoder ska anpassas efter barns förmågor. Tillräckligt med tid och resurser ska avsättas för att säkerställa att barnen är tillräckligt förberedda och har självförtroende och möjlighet att bidra med sina åsikter. Hänsyn måste tas till att barn kommer att behöva olika grader av stöd och olika sätt att engageras i processen beroende på sin ålder och den fortlöpande utvecklingen av deras förmågor.

f) inkluderande – deltagande måste vara öppet för alla på lika villkor, undvika befintliga diskrimineringsmönster och uppmuntra till att skapa möjligheter för marginaliserade barn, samt både flickor och pojkar, att delta (se också punkt 88 ovan). Barn är inte en homogen grupp, och deltagande måste innebära lika möjligheter för alla utan diskriminering i någon form. Program måste också anpassas efter kulturella skillnader mellan barn från olika samhällsgemenskaper.

g) Understödda av utbildning – vuxna behöver beredskap, färdigheter och stöd för att kunna underlätta barns deltagande på ett effektivt sätt, för att till exempel ha färdigheter för att lyssna, arbeta tillsammans med barn och engagera barn effektivt i enlighet med den fortlöpande utvecklingen av deras förmågor. Barn kan också själva delta som utbildare och underlätta främjandet av verkligt deltagande. De behöver stärka sina färdigheter i att till exempel vara medvetna om effektivt deltagande angående sina rättigheter och utbildning i att organisera möten, samla in pengar, hantera medier, offentliga tal och opinionsbildning.

h) Säkra och riskmedvetna – i vissa situationer kan det vara riskabelt att uttrycka sina åsikter. Vuxna har ett ansvar för de barn som de arbetar med och måste vidta alla åtgärder för att minimera risken för att barn utsätts för våld, utnyttjas eller drabbas av andra negativa konsekvenser av att de deltar. Åtgärder som behövs för att tillhandahålla lämpligt skydd är bland annat att utveckla en tydlig strategi för skydd av barn, med erkännande av de särskilda risker som vissa grupper av barn utsätts för och de ytterligare hinder som står i vägen för deras hjälpsökande. Barn måste vara medvetna om sin rätt att skyddas från skada och veta vart de ska vända sig för att få hjälp om det behövs. Investeringar i att arbeta med familjer och lokalsamhällen är viktiga för att skapa förståelse för värdet och konsekvenserna av deltagande och för att minimera de risker som barn annars kan utsättas för.

i) Präglade av ansvarsskyldighet – åtagandet att göra uppföljningar och utvärderingar är nödvändigt. Till exempel ska barn vid all forskning eller konsultation informeras om hur deras åsikter har tolkats och använts och, vid behov, ges möjlighet att ifrågasätta och påverka analysen av resultaten. Barn har också rätt att få tydlig feedback om hur deras deltagande har påverkat resultaten. När det är lämpligt bör barn ges möjlighet att delta i uppföljning. Granskningar och utvärderingar av barns deltagande måste när det är möjligt genomföras tillsammans med barnen.

E. Slutsatser

135. Att investera i genomförandet av barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet, och att barnets åsikter beaktas, är enligt konventionen en tydlig och direkt juridisk skyldighet för konventionsstaterna. Det är en rättighet som innehas av alla barn, utan åtskillnad. Att skapa meningsfulla möjligheter för genomförandet av artikel 12 kräver en nedmontering av de rättsliga, politiska, ekonomiska och kulturella hinder som för närvarande står i vägen för att barn ska bli hörda och för deras deltagande i alla frågor som rör dem. Det krävs beredskap för att ifrågasätta antaganden om barns förmåga och för att uppmuntra en utveckling av miljöer där barn kan utveckla och uppvisa denna förmåga. Det

krävs också ett åtagande för att se till att det finns resurser och utbildning.

136. Att uppfylla dessa skyldigheter kommer att vara en utmaning för konventionsstaterna, men det är ett mål som går att uppnå om strategierna i denna allmänna kommentar genomförs systematiskt och en kultur skapas som bygger på respekt för barn och deras åsikter.**

Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 14 (2013) om

Barnets rätt att i första hand få beaktat vad som bedöms vara barnets bästa

”Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.”

Konventionen om barnets rättigheter (3.1)

I. Inledning

A. Barnets bästa: en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt

1. Artikel 3.1 i konventionen om barnets rättigheter (konventionen) ger varje barn rätten att få sina intressen (barnets bästa) bedömda och i första hand beaktade vid alla åtgärder och beslut som rör barnet, såväl i den offentliga som i den privata sfären. Här uttrycks en av konventionens grundläggande värderingar. Kommittén för barnets rättigheter (kommittén) har identifierat artikel 3.1 som en av konventionens fyra grundprinciper för tolkning och genomförande av alla barnets rättigheter.¹ Barnets bästa är ett dynamiskt koncept, som kräver att man gör bedömningar anpassade till det specifika sammanhanget.

2. Begreppet ”barnets bästa” är inte nytt. Det är i själva verket äldre än konventionen, och fanns med redan i 1959 års Deklaration om barns rättigheter (punkt 2) och i Konventionen om avskaffandet

---

¹ Kommitténs allmänna kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter, punkt 12, och nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd, punkt 2.

av all slags diskriminering av kvinnor (art. 5 b och art. 16.1 d), liksom i regionala instrument, nationella och internationella lagar.

3. Konventionen refererar även uttryckligen till barnets bästa i andra artiklar: artikel 9, om åtskiljande från föräldrar; artikel 10, om familjeåterförening; artikel 18, om föräldraansvar; artikel 20, om berövande av familjemiljö och alternativ omvårdnad; artikel 21, om adoption; artikel 37c, om åtskiljande från vuxna vid frihetsberövande; artikel 40.2 b(iii), om skyddsmekanismer, bland annat om föräldranärvaro vid brottmålsförhandlingar med barn åtalade. Referenser görs också till barnets bästa i det fakultativa protokollet till konventionen om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution (inledning samt art. 8) och i det fakultativa protokollet till konventionen om en internationell klagomekanism (inledning samt art. 2 och 3).

4. Syftet med begreppet ”barnets bästa” är att säkerställa både fullt och faktiskt åtnjutande av alla de rättigheter som erkänns i konventionen och barnets helhetsutveckling.² Kommittén har redan påpekat³ att ”en vuxen persons bedömning av barnets bästa [inte får] ha företräde framför skyldigheten att respektera barnets alla rättigheter enligt konventionen.” Kommittén påminner om att det inte finns någon rangordning av rättigheterna i konventionen – alla rättigheter som föreskrivs i den är för ”barnets bästa”, och ingen rättighet ska kunna inskränkas av en negativ tolkning av barnets bästa.

5. En fullständig tillämpning av begreppet barnets bästa förutsätter ett rättighetsbaserat synsätt, och att alla aktörer engageras för att säkra barnets fysiska, psykologiska, moraliska och andliga integritet som en helhet, samt befästa barnets mänskliga värdighet.

6. Kommittén understryker att begreppet barnets bästa består av tre delar:

---

2. Kommittén förväntar sig att konventionsstaterna uppfattar begreppet utveckling ”som ett helhetsbegrepp vilket omfattar barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling” (allmän kommentar nr 5, punkt 12).

3. Allmän kommentar nr 13 (2011) om rätten till skydd mot alla former av våld, punkt 61.

a) En materiell rättighet: Rättigheten att få barnets bästa bedömt och i första hand beaktat när olika intressen vägs mot varandra i beslut i som gäller barnet, samt garantin att denna rättighet alltid tillämpas när ett beslut ska fattas som rör ett enskilt barn, en grupp identifierade eller oidentifierade barn, eller barn i allmänhet. Artikel 3.1 skapar en reell skyldighet för staterna; den är direkt tillämplig (self-executing) och kan åberopas i domstol.

b) En grundläggande rättslig tolkningsprincip: Om en rättsregel är öppen för fler än en tolkning ska den tolkning som mest verkningsfullt tillgodoser barnets bästa ha företräde. Tolkningssramarna är de rättigheter som värnas i konventionen och dess fakultativa protokoll.

c) Ett tillvägagångssätt: När ett enskilt barn, en identifierad grupp barn eller barn i allmänhet kommer att påverkas av ett beslut, måste beslutsprocessen innehålla en utvärdering av eventuella positiva eller negativa konsekvenser för barnet eller barnen i fråga. Bedömning och fastställande av barnets bästa kräver ett rättssäkert förfarande. Dessutom måste beslutsmotiveringen visa att uttrycklig hänsyn har tagits till barnets bästa. Det betyder att konventionsstaterna ska förklara hur man har tagit hänsyn till barnets bästa i beslutet, det vill säga vad som har ansetts vara för barnets bästa, vilka kriterier detta grundas på, samt hur barnets intressen har vägts mot andra hänsynstaganden vare sig dessa handlar om övergripande policyfrågor eller enskilda fall.

7. I denna allmänna kommentar omfattar uttrycket "barnets bästa" de tre dimensioner som beskrivits.

B. Disposition

8. Denna allmänna kommentar omfattar endast artikel 3.1 i konventionen och täcker alltså inte artikel 3.2, som handlar om barnets välfärd. Den omfattar inte heller artikel 3.3, om konventionsstaternas skyldighet att säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller fastställda normer, och att mekanismer finns för att säkerställa att normerna respekteras.

9. Kommittén anger syftena (kapitel II) med denna allmänna kommentar och redovisar arten och omfattningen av konventionsstaternas skyldighet (kapitel III). Den utför även en rättslig analys av artikel 3.1 (kapitel IV) och visar hur den relaterar till andra grundprinciper i konventionen. Kapitel V handlar om hur principen om barnets bästa omsätts i praktiken medan i kapitel VI finns riktlinjer för spridning av den allmänna kommentaren.

II. Syfte

10. Syftet med denna allmänna kommentar är att säkerställa att konventionsstaterna tillämpar och respekterar principen om barnets bästa. Kommentaren definierar vad som anses vara korrekt övervägande, särskilt i rättsliga och administrativa beslut och i andra åtgärder som rör barnet som individ, samt i alla faser i arbetet med lagar, policyer, strategier, program, planer, budgetar, lagstiftnings- och budgetinitiativ och riktlinjer – det vill säga alla genomförandeåtgärder – som rör barn i allmänhet eller som grupp i samhället. Kommittén förväntar sig att denna allmänna kommentar används som vägledning i beslutsfattande för alla som har hand om barn, inklusive föräldrar och omvårdare.

11. Barnets bästa är ett dynamiskt begrepp och omfattar olika områden i ständig utveckling. Denna allmänna kommentar sätter upp ramar för bedömning och fastställande av barnets bästa. Den har inte som mål att föreskriva vad som är bäst för barnet i en viss situation vid ett givet tillfälle.

12. Det huvudsakliga syftet med denna allmänna kommentar är att öka förståelsen för och stärka tillämpningen av barns rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat, eller i vissa fall ses som helt avgörande ("ges största vikt" – se punkt 38). Den övergripande målsättningen är att arbeta för en verklig attitydförändring så att barn respekteras som rättighetsbärare fullt ut. Mer specifikt får detta följder för:

a) Utarbetandet av alla genomförandeåtgärder som vidtas av statsförvaltningen

b) Enskilda beslut som fattas av rättsliga eller administrativa myndigheter eller offentliga organ via deras ombud, och som rör ett eller flera identifierade barn

c) Beslut som fattas av aktörer i civilsamhället och den privata sektorn, inklusive vinstdrivande och icke vinstdrivande organisationer, som erbjuder tjänster som berör eller påverkar barn

d) Riktlinjer för åtgärder som vidtas av personer som arbetar med och för barn, inklusive föräldrar och omvårdare.

III. Art och omfattning av konventionsstaternas skyldigheter

13. Varje konventionsstat måste respektera och tillgodose barnets rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat, och är skyldig att vidta de nödvändiga, övervägda och konkreta åtgärder som behövs för att denna rättighet ska implementeras fullt ut.

14. Artikel 3.1 fastslår ett ramverk i form av tre typer av skyldigheter för konventionsstaterna:

a) Skyldigheten att säkerställa att barnets bästa på lämpligt sätt integreras och konsekvent tillämpas i varje åtgärd som vidtas av offentliga institutioner. Det gäller särskilt alla genomförande-åtgärder samt administrativa eller rättsliga förfaranden som direkt eller indirekt påverkar barn.

b) Skyldigheten att säkerställa att alla rättsliga och administrativa beslut, samt policyer och lagstiftning som gäller barn, visar att barnets bästa har bedömts och i första hand beaktats. I denna skyldighet ingår att beskriva hur barnets bästa har prövats och bedömts och vilken vikt som lagts vid barnets bästa i beslutet.

c) Skyldigheten att säkerställa att barnets bästa har bedömts och i första hand beaktats i beslut och åtgärder inom den privata sektorn. I detta ingår de aktörer som levererar tjänster samt andra privata organ eller institutioner som fattar beslut som rör eller påverkar ett barn.

15. För att säkerställa att dessa skyldigheter efterlevs bör konventionsstaterna vidta ett antal genomförandeåtgärder i enlighet med konventionens artiklar 4.42 och 44.6, samt säkerställa att i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa i alla åtgärder, inklusive följande.

a) Granska och vid behov göra ändringar i nationell lagstiftning och andra rättskällor så att artikel 3.1 införlivas i dem. Kravet att säkerställa att hänsyn tas till barnets bästa ska speglas och genomföras i alla nationella lagar och bestämmelser, i regional lagstiftning, i regler som styr verksamheten i privata och offentliga institutioner som levererar tjänster för eller påverkar barn, samt i rättsliga och administrativa förfaranden på alla nivåer, både som en materiell och en processuell rättighet

b) Försvara barnets bästa i samordnandet och genomförandet av policyer på nationell, regional och lokal nivå.

c) Införa mekanismer och rutiner för klagomål, kompensation eller upprättelse i syfte att fullt ut förverkliga barnets rätt att få sitt bästa integrerat på passande vis och konsekvent tillämpat i samtliga genomförandeåtgärder, administrativa och rättsliga förfaranden som är relevanta för och påverkar barnet.

d) Respektera barnets bästa vid tilldelning av nationella resurser till program och åtgärder som syftar till att implementera barns rättigheter samt i verksamheter som mottar internationellt stöd eller utvecklingsbistånd.

e) Säkerställa att barnets bästa är en uttalad aspekt vid upprättande, kontroll och utvärdering av datainsamling, samt när så krävs stödja forskning om barnrättsfrågor.

f) Erbjud information och utbildning om artikel 3.1 och dess praktiska tillämpning till alla som fattar beslut som direkt eller indirekt påverkar barn, inklusive yrkespersoner och andra som arbetar för och med barn.

g) Erbjud lämplig information till barn på ett språk de förstår, och även till deras familjer och omvårdare, så att de förstår

omfattningen av den rättighet som skyddas i artikel 3.1. Målet är också att skapa nödvändiga förutsättningar för att barn ska kunna uttrycka sina synpunkter samt säkerställa att deras åsikter beaktas.

h) Motverka alla negativa attityder och uppfattningar som förhindrar det fullständiga förverkligandet av barnets rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat. Detta ska ske genom informationsinsatser, både via massmedia, sociala nätverk och barnen själva, med syftet att barn ska erkännas som rättighetsbärare.

16. För att barnets bästa ska tillgodoses fullt ut bör man ha följande faktorer i åtanke.

a) Att barns rättigheter är universella, odelbara, ömsesidigt beroende av och relaterar till varandra.

b) Att barn är rättighetsbärare.

c) Att konventionen är global till sin natur och räckvidd.

d) Att konventionsstaterna är skyldiga att respektera, skydda och förverkliga samtliga rättigheter i konventionen.

e) Åtgärders effekter på kort, medellång och lång sikt relaterade till barnets utveckling över tid.

IV. Rättslig analys och samband till konventionens grundläggande principer

A. Rättslig analys av artikel 3.1

1. "Vid alla åtgärder som rör barn"

a) "vid alla åtgärder"

17. Artikel 3.1 säkerställer att rättigheten garanteras i alla beslut och åtgärder som rör barn. Detta betyder att varje åtgärd som har att göra med barn måste i första hand beakta vad som bedöms vara barnets eller barnens bästa. Ordet "åtgärd" avser inte bara beslut, utan också alla andra handlingar, uppföranden, förslag, tjänster, förfaranden och andra åtgärder.

18. Overksamhet och underlåtenhet att agera är också "åtgärder", till exempel när sociala myndigheter underlåter att agera för att skydda barn från vanvård eller övergrepp.

b) "som rör"

19. Den rättsliga skyldigheten gäller alla beslut och åtgärder som direkt eller indirekt påverkar barn. Uttrycket "som rör" syftar därmed i första hand på åtgärder och beslut som direkt rör ett barn, barn som grupp eller barn i allmänhet, och i andra hand på andra åtgärder som har konsekvenser för ett enskilt barn, barn som grupp eller barn i allmänhet, även om de inte är det direkta föremålet för åtgärden. Som anges i kommitténs allmänna kommentar nr 7 (2005), innefattar det åtgärder som riktar sig till barn (till exempel relaterade till hälsa, omsorg eller skola) liksom åtgärder som samtidigt riktar sig till barn och andra befolkningsgrupper (till exempel relaterade till miljö, boende eller transporter) (punkt 13b). Detta innebär att "som rör" måste förstås i mycket vid bemärkelse.

20. Förvisso påverkar alla statens handlingar barn på ett eller annat sätt, men detta betyder inte att varje handling från statens sida måste inbegripa en fullständig och formell process för att bedöma och fastställa barnets bästa. När ett beslut kommer att ha en betydande inverkan på ett eller flera barn är det dock lämpligt att tillämpa en högre skyddsnivå och ett noggrant förfarande för att ta hänsyn till barnets bästa. Vad gäller åtgärder som inte direkt inriktas på barnet eller barnen behöver begreppet "som rör" klagöras i ljuset av omständigheterna för varje enskilt fall, för att åtgärdens inverkan på barnet eller barnen ska kunna värderas.

c) "barn"

21. Med "barn" menas, i enlighet med artikel 1 och 2 i konventionen, alla personer under 18 års ålder inom en konventionsstats jurisdiktion, utan åtskillnad av något slag.

22. Artikel 3.1 gäller barn som individer och innebär en skyldighet för konventionsstaterna att bedöma barnets bästa och i första hand beakta det vid enskilda beslut.

23. Begreppet "barn" innebär dock också att rätten till vederbörlig hänsyn till barnets bästa inte bara gäller barn som individer, utan även barn i allmänhet eller som grupp. Följaktligen är staterna skyldiga att bedöma barns bästa och i första hand beakta det för barn i allmänhet eller barn som grupp i alla åtgärder som rör dem. Detta är särskilt tydligt när det gäller alla genomförandeåtgärder. Kommittén⁴ understryker att barnets bästa ska förstås både som en kollektiv och en individuell rättighet, och att tillämpandet av denna rättighet när det gäller barn som tillhör ursprungsbefolkningar, sedda som grupp, kräver överväganden av hur rättigheten förhåller sig till kollektiva kulturella rättigheter.

24. Detta innebär inte att barnets bästa, i beslut som rör ett enskilt barn, nödvändigtvis ska förstås som barns bästa i allmänhet. Artikel 3.1 innebär att vad som är ett barns bästa måste bedömas individuellt. Förfaranden för att fastställa barnets bästa för enskilda barn och för barn som grupp återfinns i kapitel V.

2. "av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ"

25. Staternas skyldighet att ta vederbörlig hänsyn till barnets bästa är en vittomfattande skyldighet. Den gäller alla offentliga och privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter och lagstiftande organ vars verksamhet involverar eller rör barn. Även om artikel 3.1 inte uttryckligen nämner föräldrar ska dessa "låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa" (art. 18.1).

a) "offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner"

26. Dessa begrepp ska inte tolkas snävt eller begränsas till sociala institutioner i strikt bemärkelse, utan omfattar alla institutioner vars arbete och beslut påverkar barn och förverkligandet av deras rättigheter. Dessa institutioner inkluderar inte bara sådana som

---

4. Allmän kommentar nr 11 (2009) om barn som tillhör ursprungsbefolkningar och deras rättigheter enligt konventionen, punkt 30.

arbetar med ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (till exempel omsorg, hälsa, miljö, utbildning, näringsliv, fritid och lek), utan även institutioner vars verksamhet rör medborgerliga fri- och rättigheter (till exempel födelseregistrering, skydd mot våld i alla miljöer). Med privata sociala välfärdsinstitutioner avses organisationer i den privata sektorn – vinstdrivande eller icke vinstdrivande – som medverkar i att tillhandahålla tjänster som är avgörande för barns åtnjutande av sina rättigheter, och som verkar å det offentliga vägnar eller som ett alternativ vid sidan av offentliga tjänster.

b) "domstolar"

27. Kommittén understryker att med "domstolar" avses alla rättsprocesser, i alla instanser – vare sig de leds av yrkesdomare eller lekmän – och alla relevanta förfaranden som rör barn, utan begränsning. Det innefattar förliknings-, medlings- och skiljedomsprocesser.

28. I brottmål gäller principen om barnets bästa alla barn i konflikt med lagen (det vill säga barn som misstänks, åtalas eller befunnits skyldiga till att ha begått brott) eller i kontakt med den (som brottsoffer eller vittnen), samt barn som påverkas av föräldrars konflikt med lagen. Kommittén⁵ understryker att skyddet av barnets bästa kräver att traditionella straffrättsliga målsättningar som repression eller bestraffning ger vika för rehabilitering och reparativ rättvisa när det handlar om minderåriga lagöverträdare.

29. I civil- och förvaltningsrättsliga mål kan barnet försvara sina intressen direkt eller genom en företrädare, i mål om faderskap, övergrepp mot eller vanvård av barn, familjeåterföreningar, boende m.m. Barnet kan påverkas av rättegången, till exempel när det gäller adoption eller skilsmässa, beslut om vårdnad, boende, umgänge eller andra frågor som har stor betydelse för barnets liv och utveckling, liksom när det gäller övergrepp eller vanvård. Domstolarna måste sörja för att hänsyn till barnets bästa tas i alla sådana situationer och beslut, såväl processträttsliga som materi-

---

5. Allmän kommentar nr 10 (2007) om barns rättigheter inom rättskipning för unga lagöverträdare, punkt 10.

ella. Domstolarna måste också på ett tillfredställande sätt kunna visa att så har skett.

c) "administrativa myndigheter"

30. Kommittén betonar att beslut som fattas av administrativa myndigheter på alla nivåer spänner över ett mycket stort område. De gäller bland annat utbildning, omsorg, hälsa, miljö, levnadsförhållanden, skydd, asyl, immigration samt tillgång till medborgarskap. Enskilda beslut som fattas av administrativa myndigheter inom dessa områden måste, precis som alla genomförandeåtgärder, bedömas utifrån principen om barnets bästa och vägledas av den.

d) "lagstiftande organ"

31. Att konventionsstaternas skyldighet även gäller deras "lagstiftande organ" visar tydligt att artikel 3.1 gäller barn i allmänhet och inte bara barn som individer. Varje gång en lag eller en bestämmelse antas eller ett kollektivt avtal ingås, till exempel bilaterala eller multilaterala handels- eller fredsavtal som påverkar barn, bör beslutet styras av hänsyn till barnets bästa. Barnets rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat bör uttryckligen finnas med i all relevant lagstiftning, och inte bara i lagar som specifikt rör barn. Denna skyldighet gäller även när en budget ska godkännas. För att en budget ska kunna sägas ta hänsyn till barns rättigheter måste den beredas och utarbetas ur ett perspektiv som tar hänsyn till barnets bästa.

3. "barnets bästa"

32. Barnets bästa är ett komplext begrepp, och dess innebörd måste avgöras från fall till fall. Genom att tolka och tillämpa artikel 3.1, tillsammans med konventionens övriga bestämmelser, kan lagstiftaren, domaren, administrations-, social- eller utbildningsmyndigheten klargöra begreppet och använda det konkret. Begreppet barnets bästa är alltså flexibelt och anpassningsbart. Det bör justeras och definieras individuellt utifrån det berörda barnets eller de berörda barnens specifika situation, med hänsyn tagen till personliga sammanhang, situationer och behov. I beslut som rör ett enskilt barn måste barnets bästa bedömas och fastställas med

utgångspunkt i barnets specifika omständigheter. I beslut som rör barn som kollektiv – till exempel när lagar stiftas – måste barns bästa bedömas och fastställas med utgångspunkt i de omständigheter som råder för den grupp av barn det gäller och för barn i allmänhet. I båda fallen bör bedömningen och fastställandet göras med full respekt för rättigheterna i konventionen och dess fakultativa protokoll.

33. Barnets bästa ska användas som vägledning i alla frågor som rör barnet eller barnen, och även vid eventuella inbördes konflikter mellan de olika rättigheterna i konventionen eller i andra avtal gällande mänskliga rättigheter. Fokus måste ligga på att identifiera möjliga lösningar som ser till barnets bästa. Detta innebär att vid genomförandeåtgärder är staterna är skyldiga att klarlägga vad som är det bästa för alla barn, även barn i utsatta situationer.

34. Att begreppet barnets bästa är flexibelt innebär att det kan tillämpas på ett anpassningsbart sätt i enskilda barns situation, och att det kan bidra till att utveckla kunskapen om barns utveckling. Men flexibiliteten kan också ge utrymme för manipulation. Begreppet har till exempel missbrukats av regeringar och myndigheter för att rättfärdiga en rasistisk politik, av föräldrar för att försvara sina egna intressen i vårdnadstvister, och av olika yrkespersoner som avfärdar bedömningen av barnets bästa som irrelevant eller oviktig för att slippa göra sig besvär.

35. När det gäller genomförandeåtgärder ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa vid lagstiftning, policyutveckling och framtagandet av politiska program på alla styrande nivåer. För att säkerställa detta krävs en kontinuerlig process för att bedöma konsekvenserna för barns rättigheter (barnkonsekvensanalys). Den processen ska kunna förutse hur alla förslag till lagar, politiska program och budgetanslag kommer att påverka barn och deras rättigheter. Dessutom krävs en konsekvensutvärdering, som efter genomförandet utvärderar de faktiska effekterna.⁶

---

6. Allmän kommentar nr 5 (2003) om allmänna åtgärder för genomförande av FN:s konvention om barnets rättigheter, punkt 45.

4. ”ska i första hand beaktas vad som bedöms vara”

36. Barnets bästa ska bedömas och i första hand beaktas vid antagandet av alla genomförandeåtgärder. ”Ska” betyder att staterna har en stark rättslig skyldighet och att de inte vid någon åtgärd får avgöra efter eget godtycke huruvida barnets bästa ska bedömas och i första hand beaktas.

37. Uttrycket ”i första hand beaktas” innebär att barnets bästa inte får jämföras med alla andra hänsyn. Denna starka ställning rättfärdigas av barnets speciella situation: beroende, mognad, rättslig status och ofta avsaknad av en egen röst. Barn har sämre möjligheter än vuxna att hävda sina egna intressen, och de som är inblandade i beslut som påverkar barn måste vara uttalat medvetna om barnens intressen. Om man inte sätter ljuset på barns intressen tenderar de att bli förbisedda.

38. När det gäller adoption (art. 21) stärks barnets rätt att få sitt bästa beaktat ytterligare: barnets bästa ska inte bara ”i första hand beaktas” utan ”ges största vikt”. Det betyder att barnets bästa ska vara den avgörande faktorn när beslut fattas om adoption, men även i andra frågor.

39. Eftersom artikel 3.1 täcker in en lång rad situationer, tillstår kommittén behovet av en viss flexibilitet vid dess tillämpning. Barnets bästa – när det väl bedömts och fastställts – kan tänkas stå i konflikt med andra intressen eller rättigheter (till exempel andra barns, allmänhetens, föräldrars). Eventuella konflikter mellan det bästa för ett enskilt barn och det bästa för en grupp barn eller barn i allmänhet måste lösas från fall till fall genom att alla parter intressen omsorgsfullt vägs mot varandra och en lämplig kompromiss nås. Samma sak gäller om andra personers rättigheter står i konflikt med barnets bästa. Om harmonisering inte är möjlig får myndigheter och beslutsfattare analysera och väga samtliga berörda rättigheter. Att barnets bästa i första hand ska beaktas betyder att barnets intressen har hög prioritet och inte bara är ett bland flera överväganden. Därför måste större vikt fästas vid vad som bäst gagnar barnet.

40. Att betrakta barnets bästa som något att ”bedöma och i första hand beakta” kräver en medvetenhet om den plats som barns intressen måste ha i alla åtgärder, samt en vilja att prioritera dessa intressen under alla omständigheter, men särskilt då en åtgärd har en obestridlig påverkan på de barn den berör.

B. Barnets bästa och kopplingen till andra grundprinciper i konventionen

1. Barnets bästa och rätten till icke-diskriminering (art. 2)

41. Rätten att inte diskrimineras förbjuder alla former av diskriminering i åtnjutandet av konventionens rättigheter. Det är ingen passiv skyldighet utan kräver att staten vidtar lämpliga proaktiva åtgärder för att säkerställa att alla barn ges möjlighet att jämlikt åtnjuta dessa rättigheter. I vissa situationer kan det krävas aktiva åtgärder för att avhjälpa reell ojämlikhet.

2. Barnets bästa och rätten till liv, överlevnad och utveckling (art. 6)

42. Staterna måste skapa en miljö som respekterar mänsklig värdighet och säkerställer varje barns fullständiga utveckling. I bedömningen och fastställandet av barnets bästa måste staten säkerställa att barnets inneboende rätt till liv, överlevnad och utveckling respekteras fullt ut.

3. Barnets bästa och rätten att bli hörd (art. 12)

43. Bedömningen av barnets bästa måste ske med respekt för barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter, och barnets åsikter måste tillmätas betydelse i alla frågor som rör barnet. Detta uttrycks tydligt i kommitténs allmänna kommentar nr 12, som också belyser de oupplösliga kopplingarna mellan artikel 3.1 och artikel 12. De två artiklarna kompletterar varandra: Den ena handlar om att förverkliga barnets bästa, den andra anger tillvägagångssättet för att höra barnets eller barnens åsikter och ta med dem i alla frågor som rör barnet, inklusive bedömningen av barnets bästa. Det

går inte att tillämpa artikel 3.1 korrekt om kraven i artikel 12 inte uppfylls. Artikel 3.1 stärker också funktionaliteten i artikel 12 genom att främja barns grundläggande roll i alla beslut som påverkar deras liv.⁷

44. Den fortlöpande utvecklingen av barnets förmågor (art. 5) måste beaktas när det gäller barnets bästa och rätten att bli hörd. Kommittén har redan fastslagit att ju mer barnet vet, har upplevt och förstår, desto mer måste föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet omvandla instruktioner och vägledning till påminnelser och råd, och sedan till ett utbyte på lika villkor.⁸ På samma sätt ska barnets egna åsikter, i takt med ökad mognadsgrad, tillmätas ökande betydelse i bedömningen av barnets bästa. Spädbarn och små barn har samma rättigheter som andra barn till en bedömning av sitt bästa, även om de inte kan uttrycka sina åsikter eller företräda sig själva på samma sätt som äldre barn. Staterna måste säkerställa att det finns lämpliga arrangemang, exempelvis företrädare när så är lämpligt, för bedömningen av de minsta barnens bästa. Detsamma gäller barn som av någon anledning är oförmögna eller ovilliga att uttrycka sina åsikter.

45. Kommittén påminner om att konventionens artikel 12.2 stadgar barnets rätt att bli hörd, antingen direkt eller genom företrädare, i alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet (se vidare kapitel V. B nedan).

V. Tillämpning: att bedöma och fastställa barnets bästa

46. Som redan konstaterats är ”barnets bästa” en rättighet, en princip och ett tillvägagångssätt som ska bedömas utifrån alla aspekter av barnets eller barnens intressen i en specifik situation. När beslut fattas om en specifik åtgärd ska bedömningen och fastställandet av barnets bästa innehålla följande steg.

---

7. Allmän kommentar nr 12, punkt 70–74.

8. Ibid, punkt 84.

a) För det första: Ta reda på vilka de relevanta aspekterna av bedömningen av barnets bästa är i det enskilda fallet. Konkretisera vad dessa aspekter innebär, och vikta dem i relation till varandra.

b) För det andra: Använd ett förfarande för detta som tryggar rättsliga garantier och korrekt tillämpning av rättigheten.

47. När ett beslut ska fattas består bedömning och fastställande av barnets bästa av två olika steg. "Bedömningen av barnets bästa" handlar om att utvärdera och väga allt som behövs för att fatta beslut i en specifik situation för ett enskilt barn eller en specifik grupp barn. Detta görs av beslutsfattaren med personal – gärna en grupp med flera kompetenser representerade – och kräver barnets medverkan. "Fastställandet av barnets bästa" beskriver den formella process, med noggrann kontroll av förfarandet vars syfte är att fastställa barnets bästa med bedömningen som grund.

A. Bedömning och fastställande av barnets bästa

48. Bedömningen av barnets bästa ska genomföras unikt i varje enskilt fall, med utgångspunkt i de specifika omständigheterna för det enskilda barnet, gruppen barn eller barn i allmänhet. Dessa omständigheter handlar om individuella egenskaper hos barnet eller barnen, som ålder, kön, mognad och erfarenhet. De kan också ha att göra med att tillhöra en minoritetsgrupp, eller med att ha en fysisk, sensorisk eller intellektuell funktionsnedsättning. Omständigheterna kan även ha att göra med det sociala och kulturella sammanhang som barnet eller barnen befinner sig i, till exempel om föräldrarna är närvarande eller ej, huruvida barnet bor med dem, kvaliteten på relationerna mellan barnet dess familj eller omvårdare, livsmiljön ur ett säkerhetsperspektiv, huruvida familj, släkt och omvårdare har tillgång till goda alternativa resurser, osv.

49. Fastställandet av barnets bästa bör inledas med en bedömning av de specifika omständigheter som gör barnet i fråga unikt. Det innebär att vissa faktorer kommer att användas och andra inte. Det påverkar även vilken tyngd dessa faktorer kommer att ges i förhållande till varandra. Bedömningar av det bästa för barn i allmänhet handlar om likartade faktorer.

50. Enligt kommitténs mening är det praktiskt att upprätta en icke-uttömmande och ickehierarkisk förteckning över faktorer som alla beslutsfattare som ska fastställa ett barns bästa kan använda sig av i sin bedömning. Att förteckningen inte är uttömmande innebär att man kan gå utanför den och väga in andra faktorer som är relevanta för barnets eller barngruppens specifika förhållanden. Alla faktorer i förteckningen måste beaktas och vägas mot varandra i varje enskild situation. Förteckningen bör på samma gång erbjuda konkret vägledning och flexibilitet.

51. En sådan förteckning skulle ge vägledning åt staten eller beslutsfattaren i reglerandet av specifika områden som påverkar barn – till exempel familj, adoption och lagstiftning som rör unga lagöverträdare. Vid behov kan andra faktorer som anses lämpliga i enlighet med aktuell rättstradition läggas till. Kommittén understryker att när ytterligare faktorer läggs till förteckningen bör det yttersta syftet med barnets bästa vara att säkerställa fullständigt, faktiskt åtnjutande av de rättigheter som erkänns i konventionen, samt barnets fulla utveckling. Det betyder att man i bedömningen av barnets eller barnens bästa inte ska göra hänsynstaganden som strider mot, eller skulle kunna få konsekvenser som strider mot, rättigheterna i konventionen.

1. Faktorer att ta hänsyn till vid bedömningen av barnets bästa

52. Med utgångspunkt i dessa preliminära överväganden anser kommittén att hänsyn ska tas till följande faktorer vid bedömning och fastställande av barnets bästa.

a) Barnets åsikter

53. Konventionens artikel 12 ger barn rätt att uttrycka sina åsikter i varje beslut som rör dem. Om ett beslut inte tar hänsyn till barnets åsikter, eller inte ger deras åsikter rätt tyngd i förhållande till barnets ålder och mognad, respekterar det inte heller barnets eller barnens möjlighet att påverka fastställandet av barnets bästa.

54. Att barnet är mycket litet eller befinner sig i en utsatt situation

(till exempel har en funktionsnedsättning, tillhör en minoritetsgrupp, är migrant, m.m.) fråntar det inte rätten att uttrycka sina åsikter och minskar inte heller vikten av barnets åsikter vid fastställandet av barnets bästa. Specifika åtgärder som vidtas för att garantera barns lika rättigheter i sådana situationer måste genomgå en individuell bedömning som tillförsäkrar barnen själva en roll i beslutsprocessen. Vid behov ska rimlig anpassning⁹ och stöd ges för att säkerställa barnens fulla medverkan i bedömningen av deras eget bästa.

b) Barnets identitet

55. Barn är ingen homogen grupp, och därför måste mångfald tas med i bedömningen när barnets bästa fastställs. I barnets identitet ingår egenskaper som kön, sexuell läggning, nationellt ursprung, religion och trosföreställningar, kulturell identitet, personlighet. Barn och unga har samma grundläggande universella behov, men hur dessa behov uttrycks beror på en lång rad personliga, fysiska, sociala och kulturella faktorer, däribland den fortlöpande utvecklingen av barnens förmågor. Barnets rätt att behålla sin identitet garanteras i konventionen (art. 8) och måste respekteras och beaktas i bedömningen av barnets bästa.

56. Vad gäller religiös och kulturell identitet: När ett barn exempelvis ska placeras i familjehem är det önskvärt med kontinuitet i fråga om barnets uppfostran och etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund (art. 20.3). Denna specifika kontext måste beslutsfattaren ta hänsyn till vid bedömningen och fastställandet av barnets bästa. Samma sak gäller vid adoptioner, åtskiljande från föräldrar eller föräldrars skilsmässa. Vederbörlig hänsyn till barnets bästa innebär att barn ges tillgång till sitt ursprungslands och familjs kultur (och om möjligt språk), samt möjlighet att få information om sin biologiska familj, i enlighet med rättsliga och yrkesmässiga bestämmelser i det aktuella landet (se art. 9.4).

---

9. Se Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, art. 2: "skälig anpassning" betyder nödvändiga och ändamålsenliga ändringar och anpassningar, som inte innebär en oproportionerlig eller omotiverad börda när så behövs i ett enskilt fall för att säkerställa [...] åtnjuta eller utöva alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

57. Bevarande av religiösa och kulturella värderingar och traditioner måste beaktas som en del av barnets identitet, men seder som inte stämmer överens med eller som strider mot rättigheterna i konventionen är inte till barnets bästa. Kulturell identitet kan inte ursäktas eller rättfärdigas att beslutsfattare och myndigheter slår vakt om traditioner och kulturella värderingar som förvägrar barnet eller barnen de rättigheter som konventionen garanterar.

- c) Bevarandet av familjemiljön och upprätthållandet av relationer

58. Kommittén påminner om att bedömning och fastställande av barnets bästa måste ske om ett barn skiljs från sina föräldrar (artiklar 9, 18 och 20). Kommittén understryker också att de faktorer som just nämnts är konkreta rättigheter och inte ett led i fastställandet av barnets bästa.

59. Familjen är den grundläggande enheten i samhället och den naturliga miljön för alla dess medlemmars och särskilt för barnens utveckling och välfärd (konventionens inledning). Barnets rätt till familjeliv skyddas av konventionen (art. 16). Begreppet "familj" måste tolkas i bred bemärkelse och omfattar biologiska föräldrar, adoptiv- eller fosterföräldrar, eller, där det är tillämpligt, medlemmar av slakten eller lokalsamhället i enlighet med lokala sedvänjor (art. 5).

60. Att förhindra familjesplittring och att hålla samman familjen är viktiga uppgifter för ett system för skydd av barn, något som grundas på den rätt som stadgas i artikel 9.1: "att ett barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja utom i de fall då [...] ett sådant åtskiljande är nödvändigt för barnets bästa." Vidare har ett barn som skilts från en eller båda föräldrar rätt att "upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa" (art. 9.3). Detta gäller även för den person som har vårdnaden, personer som är huvudsakliga omvårdare enligt lag eller sedvänja, familjehemsföräldrar samt personer till vilka barnet har en stark personlig relation.

61. Med tanke på de allvarliga följderna för barnet att skiljas från sina föräldrar bör detta bara användas som en sista utväg,

till exempel när barnet riskerar lida omedelbar skada. Åtskiljande bör inte ske om barnet skulle kunna skyddas genom åtgärder som innebär ett mindre ingrepp i barnets liv. Hellre än att skilja ett barn från sina föräldrar bör staten stötta föräldrarna i deras föräldrans ansvar och återställa eller stärka familjens kapacitet att ta hand om barnet, såvida inte åtskiljande är nödvändigt för att skydda barnet. Ekonomiska skäl är inte tillräckliga för att skilja ett barn från dess föräldrar.

62. FN:s riktlinjer för alternativ omvårdnad av barn¹⁰ syftar till att barn inte i onödan ska placeras under alternativ omvårdnad, och att alternativ omvårdnad, där den tillhandahålls, ges under lämpliga förhållanden som svarar mot barnets rättigheter och barnets bästa. I synnerhet bör ”ekonomisk och materiell fattigdom, eller förhållanden som omedelbart och uteslutande kan hänföras till sådan fattigdom, [...] aldrig vara det enda skälet för att avlägsna ett barn från föräldrars vård [...] utan bör ses som en signal att lämpligt stöd behöver ges åt familjen” (punkt 15).

63. Ett barn får inte heller skiljas från sina föräldrar på grund av en funktionsnedsättning, vare sig hos barnet eller hos någon av föräldrarna.¹¹ Åtskiljande får endast övervägas i fall där det nödvändiga stödet till familjen för att bevara familjeenheten inte räcker för att förhindra risken att barnet vanvårdas eller överges, eller att barnets säkerhet äventyras.

64. När åtskiljande sker måste staten garantera att barnets och familjens situation, när så är möjligt, har bedömts i enlighet med artikel 9 i konventionen av välutbildade yrkespersoner med olika kompetensområden representerade och att adekvata rättsliga överväganden gjorts. Detta ska säkerställa att inget annat alternativ än åtskiljande från föräldrarna kan tillgodose barnets bästa.

65. När ett åtskiljande blir nödvändigt ska beslutsfattarna säkerställa att barnet upprätthåller relationer och band till sina föräldrar

---

10. Generalförsamlingens resolution 64/142 ”Guidelines for the Alternative Care of Children”, bilaga.

11. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, art. 23.4.

och familj (syskon, släktingar och andra personer till vilka barnet haft starka personliga relationer), såvida detta inte strider mot barnets bästa. Om ett barn placeras utanför familjen ska relationernas kvalitet och behovet av att behålla dem beaktas i beslut om hur ofta och hur länge besök och andra former av kontakt ska ske.

66. När barnets relation till sina föräldrar avbryts på grund av migration (föräldrarnas utan barnet eller barnets utan föräldrarna) bör bevarandet av familjeenheten beaktas när barnets bästa bedöms i beslut om familjeåterförening.

67. Det är kommitténs uppfattning att gemensamt föräldraansvar i allmänhet är det bästa för barnet. Emellertid ska det enskilda barnets bästa vara det enda kriteriet i beslut rörande föräldraansvar. Det strider mot barnets bästa om lagen automatiskt tilldelar föräldraansvaret till den ena föräldern eller till båda. I sin bedömning av barnets bästa måste domaren beakta barnets rätt att bevara sin relation till båda föräldrarna, vid sidan av andra relevanta faktorer i det enskilda fallet.

68. Kommittén uppmuntrar till att ratificera och genomföra konventionerna från Haagkonferensen för internationell privaträtt¹² vilket underlättar tillämpningen av barnets bästa och erbjuder garantier för att detta sker i de fall föräldrarna bor i olika länder.

69. Om föräldrarna eller andra huvudsakliga omvårdare begår brott bör alternativ till frihetsberövande göras tillgängliga. Vilket alternativ som ska användas bedöms från fall till fall, med fullt beaktande av de troliga konsekvenserna av olika påföljder för det berörda barnets eller barnens bästa.¹³

70. I bevarandet av familjemiljön ingår att bevara barnets band i vidare bemärkelse. Det gäller band med släkten, till exempel far- och morföräldrar, far- och morbröder, fastrar och mostrar, men

---

12. Bland annat nr 28 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn, 1980, nr 33 om skyddande av barn och samarbete rörande mellanstatliga adoptioner, 1993, nr 23 om erkännandet och tillämpandet av beslut rörande underhållsskyldighet, 1973, nr 24 om tillämplig lag gällande underhållsskyldighet, 1973.

13. Se rekommendationerna från dagen för allmän diskussion om barn till internerade föräldrar (2011).

också vänner, skola och den bredare sociala miljön. Dessa band är särskilt relevanta om föräldrarna är separerade och bor på olika platser.

d) Omsorg om barnet och barnets skydd och säkerhet

71. Vid bedömning och fastställande av ett barns bästa, eller det bästa för barn i allmänhet, bör staten beakta sin skyldighet att tillförsäkra barnet det skydd och den omvårdnad som behövs för barnets välfärd (art. 3.2). Begreppen "omsorg" och "skydd" ska dessutom tolkas i vid bemärkelse, då deras syfte inte uttrycks i begränsade eller negativa termer (till exempel "att skydda barnet från skada"), utan i relation till det övergripande målet att säkerställa barnets "välfärd" och utveckling. Barns välfärd (i en bredare bemärkelse) omfattar deras grundläggande materiella, fysiska, utbildningsmässiga och emotionella behov, liksom även deras behov av ömhet och trygghet.

72. Emotionell omvårdnad är ett grundläggande behov hos barn. Om föräldrar eller andra huvudsakliga omvårdare inte uppfyller ett barns emotionella behov måste åtgärder vidtas för att barnet ska utveckla en trygg anknytning. Barn behöver knyta an till en omvårdare mycket tidigt i livet, och en sådan anknytning, om den är fullgod, måste upprätthållas över tid för att barnet ska få en trygg miljö.

73. Bedömningen av barnets bästa måste även ta hänsyn till barnets säkerhet, det vill säga barnets rätt till skydd från alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp (art. 19), sexuella trakasserier, gruppträck, mobbning, förnedrande behandling, m.m.,¹⁴ liksom till skydd från sexuell, ekonomisk och annan exploatering, droger, arbete, och väpnad konflikt, m.m. (art. 32–39).

74. Att utgå från barnets bästa i beslutsfattandet innebär att göra en bedömning av barnets trygghet och integritet vid den aktuella tidpunkten. Försiktighetsprincipen kräver dock även en bedömning av eventuell framtida risk och skada, samt andra konsekvenser som beslutet kan få för barnets trygghet.

---

14. Allmän kommentar nr 13 (2011) om barnets rätt till frihet från alla former av våld.

e) Utsatta situationer

75. En viktig faktor att ta hänsyn till är huruvida barnet befinner sig i en utsatt situation, till exempel att han eller hon har en funktionsnedsättning, tillhör en minoritetsgrupp, är flykting eller asylsökande, har utsatts för övergrepp, eller lever som gatubarn. Syftet att fastställa barnets bästa för ett eller flera barn i utsatt situation bör inte enbart gälla fullt åtnjutande av alla rättigheterna i konventionen, utan även andra människorättsnormer som har med dessa situationer att göra, till exempel de som anges i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Konventionen om flyktingars rättsliga ställning med flera.

76. Det bästa för ett barn i en viss utsatt situation kommer inte att vara samma som det bästa för alla andra barn i samma slags situation. Myndigheter och beslutsfattare måste ta hänsyn till olika sorter och grader av utsatthet för varje enskilt barn, eftersom varje barn är unikt och varje situation måste bedömas utifrån det. Varje barns levnadshistoria från födseln bör få en individuell bedömning, med regelbundna genomgångar av en grupp med olika kompetenser representerade, och rekommenderad skälig anpassning under barnets hela utvecklingsprocess.

f) Barnets rätt till hälsa

77. Barnets rätt till hälsa (art. 24) och barnets hälsotillstånd är centrala vid bedömningen av barnets bästa. Om det finns fler än en möjlig behandling för ett hälsotillstånd, eller om resultatet av någon behandling är osäkert, måste fördelarna med alla tänkbara behandlingar vägas mot alla eventuella risker och biverkningar. Barnets egna åsikter måste också tillmätas betydelse, på ett sätt som är anpassat till ålder och mognad. Barnet bör ges tillräcklig och lämplig information för att förstå sin situation och alla relevanta aspekter av den i relation till sina intressen. När så är möjligt bör barnet få ge sitt informerade samtycke.¹⁵

---

¹⁵ Allmän kommentar nr 15 (2013) om barnets rätt till bästa möjliga hälsa (art. 24) punkt 31.

78. Till exempel har kommittén¹⁶ beträffande ungdomars hälsa uttryckt att konventionsstaterna är skyldiga att säkerställa att alla ungdomar, såväl i skolan som utanför den, har tillgång till fullgod information som är väsentlig för deras hälsa och utveckling, så att de kan göra lämpliga hälsoval. Det gäller bland annat information om bruk och missbruk av tobak, alkohol och andra ämnen, kost, lämplig information om sex och fortplantning, faror med tidig graviditet, samt förebyggande av HIV/AIDS och andra sexuellt överförbara sjukdomar. Ungdomar med psykosociala störningar har rätt till behandling och omvårdnad på den ort där de bor, så långt detta är möjligt. Om ett barn måste läggas in på sjukhus eller placeras i boende ska barnets bästa bedömas innan beslutet fattas, med tillbörlig respekt för barnets åsikter. Detta gäller även yngre barn. Barnets hälsa och möjligheter till behandling kan också ingå i bedömningen och fastställandet av barnets bästa vid andra typer av viktiga beslut (till exempel att bevilja uppehållstillstånd av humanitära skäl).

g) Barnets rätt till utbildning

79. Det är i enlighet med barnets bästa att ge barnet kostnadsfri tillgång till god utbildning, inklusive utbildning under tidig barndom, informell utbildning och relaterade aktiviteter. Alla beslut om åtgärder eller insatser som gäller ett enskilt barn eller en grupp barn måste respektera barnets eller barnens bästa vad gäller utbildning. För att fler barn ska få utbildning, eller bättre utbildning, behöver konventionsstaterna tillhandahålla välutbildade lärare och andra yrkespersoner som arbetar i olika utbildningsrelaterade miljöer. Det behövs också en barnanpassad miljö och lämpliga undervisnings- och lärandemetoder som tar hänsyn till att utbildning inte bara är en investering för framtiden utan även tillfälle till glädjefyllda aktiviteter, respekt, deltagande och ambitioners uppfyllande. Att tillmötesgå detta krav och stödja barnen i deras ansvar att övervinna eventuella begränsningar som den egna sårbara situationen skapar är att i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

---

¹⁶ Allmän kommentar nr 4 (2003) om ungdomars hälsa och utveckling inom ramen för konventionen om barnets rättigheter.

2. Att väga faktorer mot varandra i bedömningen av barnets bästa

80. Det bör betonas att den grundläggande bedömningen av ett barns bästa är en generell bedömning av alla relevanta faktorer för barnets bästa, där varje faktors tyngd beror på de övriga. Alla faktorer kommer inte att vara relevanta i varje enskilt fall, och olika faktorer kan användas på olika sätt i olika fall. Innehållet i varje faktor kommer med nödvändighet att variera från barn till barn och från fall till fall, beroende på typen av beslut och de konkreta omständigheterna. Detsamma gäller varje enskild faktors betydelse i den övergripande bedömningen.

81. När man bedömer ett specifikt fall och omständigheterna kring det kan faktorerna i bedömningen av barnets bästa stå i konflikt med varandra. Bevarandet av familjemiljön kan till exempel stå i konflikt med behovet att skydda barnet från risken för våld eller övergrepp från föräldrarna. I sådana situationer måste dessa hänsyn vägas mot varandra för att man ska hitta en lösning som i första hand beaktar vad som bedöms vara barnets eller barnens bästa.

82. Avsikten med att bedöma och fastställa barnets bästa är att barnet fullständigt och faktiskt ska åtnjuta rättigheterna som erkänns i konventionen och dess fakultativa protokoll, och få utvecklas allsidigt och fullständigt. Detta ska man ha i åtanke när man väger de olika faktorerna mot varandra.

83. I vissa situationer kan skyddsfaktorer som påverkar ett barn (som kan innebära att barnets rättigheter inskränks) ställas mot åtgärder för att ge barnet egenmakt (som innebär fullt utövande av rättigheter utan begränsning). Barnets ålder och mognad bör då vara vägledande för hur dessa hänsyn vägs mot varandra. När man bedömer mognaden ska hänsyn tas till barnets fysiska, emotionella, kognitiva och sociala utveckling.

84. När man bedömer barnets bästa måste man ta hänsyn till att barnets förmågor kommer att utvecklas. Beslutsfattare bör därför inte fatta definitiva och oåterkalleliga beslut, utan hellre överväga åtgärder som kan revideras eller anpassas i takt med denna utveck-

ling. För att kunna göra det måste man inte bara bedöma barnets fysiska och emotionella behov, utbildningsbehov och liknande vid själva beslutstillfället, utan även ta hänsyn till möjliga scenarier för barnets utveckling, och analysera dessa både på kortare och längre sikt. Därför måste kontinuiteten och stabiliteten i barnets nuvarande och framtida situation bedömas i besluten.

B. Rättsliga förfaranden för att garantera att barnets bästa tillgodoses

85. För att barnets rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat ska förverkligas måste man införa och följa vissa barnanpassade förfaranden. Begreppet barnets bästa är i detta avseende ett tillvägagångssätt (se punkt 6b).

86. Myndigheter och organisationer som fattar beslut om barn måste agera i enlighet med skyldigheten att bedöma och fastställa barnets bästa. Enskilda som dagligen fattar beslut om barn (till exempel föräldrar, vårdnadshavare, lärare) förväntas inte följa denna tvåstegsproceduren till punkt och pricka, men även beslut som fattas i vardagslivet ska respektera och återspegla barnets bästa.

87. Stater måste införa strikt reglerade formella processer för bedömning och fastställande av barnets bästa i beslut som påverkar barnet, inklusive mekanismer för att utvärdera resultaten. Stater måste utveckla transparenta och objektiva processer för alla beslut som fattas av lagstiftare, domare eller administrativa myndigheter, särskilt på områden som direkt påverkar barn.

88. Kommittén ber staterna och alla personer som har en roll i att bedöma och fastställa barnets bästa att särskilt uppmärksamma följande skyddsmekanismer och garantier.

a) Barnets rätt att uttrycka sin åsikt

89. Att kommunicera med barn för att underlätta meningsfullt barndeltagande och identifiera barnets bästa är en väsentlig del av processen. I denna kommunikation bör det ingå att upplysa barnen om processen och möjliga hållbara lösningar och tjänster, liksom att samla in information från barn och efterfråga deras åsikter.

90. När ett barn vill uttrycka sina åsikter, och denna rättighet uppfylls genom en företrädare, är det företrädarens skyldighet att förmedla barnets åsikter korrekt. I situationer där barnets åsikter står i konflikt med företrädarens åsikter bör det finnas en procedur som gör att barnet kan kontakta en myndighet som vid behov kan ordna en separat företrädare åt barnet (t.ex en god man).

91. Att bedöma och fastställa det bästa för barn som grupp kräver i viss utsträckning ett annat förfarande än när det gäller ett enskilt barn. När det handlar om ett stort antal barns intressen måste de statliga institutionerna hitta sätt att ta in åsikter från ett representativt tvärsnitt av alla barn, och ta vederbörlig hänsyn till dessa åsikter inför planering av åtgärder eller lagstiftning som direkt eller indirekt angår den aktuella gruppen för att säkerställa att alla kategorier barn inkluderats. Det finns många exempel på hur detta kan göras, bland annat genom barnhearings, barnparlament, organisationer ledda av barn, barnfackföreningar och andra representationsorgan, diskussioner i skolan, sociala medier och annat.

b) Att fastställa fakta

92. För att alla nödvändiga aspekter ska tas med i bedömningen av barnets bästa måste information och fakta som är relevanta för ett specifikt fall samlas in av välutbildade yrkespersoner. Det kan till exempel handla om intervjuer med personer som står barnet nära, med andra människor som har kontakt med barnet dagligen, eller med vittnen till vissa händelser. Insamlad information och data måste verifieras och analyseras innan materialet används i bedömningen av barnets eller barnens bästa.

c) Tidsuppfattning

93. Barn och vuxna uppfattar inte tidens gång på samma sätt. Försenade eller utdragna beslutsprocesser får särskilt ogynnsamma följder för barn som utvecklas. Därför bör förfaranden och processer som rör eller påverkar barn prioriteras och fullföljas på kortast möjliga tid. Tidpunkten för beslutet bör så långt det är möjligt stämma överens med barnets uppfattning av hur det kan gagna honom eller henne. Redan fattade beslut bör omprövas med

ett rimligt tidsintervall i takt med att barnet och dess förmåga att uttrycka sina åsikter utvecklas. Alla beslut om omvårdnad, behandling, placeringar och andra åtgärder som rör barnet måste omprövas periodvis, med intervall som är anpassade till barnets tidsuppfattning och med hänsyn till barnets tilltagande förmågor och kontinuerliga utveckling (art. 25).

d) Kvalificerade yrkespersoner

94. Barn är en grupp med stor mångfald. Varje individ har sina egna särdrag och behov som bara kan bedömas tillfredsställande av yrkespersoner med särskild expertis rörande barns och ungdomars utveckling. Därför bör den formella bedömningen utföras under välvilliga och trygga former av yrkespersoner utbildade inom bland annat barnpsykologi, barns utveckling och andra relevanta områden som rör mänsklig och social utveckling. De ska ha erfarenhet av att arbeta med barn och de ska förhålla sig objektivt till den insamlade informationen. Så långt det är möjligt bör den grupp yrkespersoner som är inblandad i bedömningen av barnets bästa ha olika kompetenser representerade.

95. Bedömningen av konsekvenserna av alternativa lösningar ska baseras på allmän kunskap (inom områden som juridik, sociologi, utbildning, socialt arbete, psykologi och hälsa) om de troliga konsekvenserna för barnet av varje möjlig lösning, givet barnets individuella egenskaper och tidigare erfarenheter.

e) Rättsligt ombud

96. Om ett barns bästa ska bedömas och fastställas formellt av domstol eller motsvarande behöver barnet lämpligt rättsligt ombud. Om det finns risk för konflikt mellan parterna i en administrativ eller rättslig process där barnets bästa ska fastställas är det särskilt viktigt att barnet får ett juridiskt ombud, utöver vårdnadshavare eller företrädare för barnets åsikter.

f) Rättslig analys

97. För att det ska framgå att barnets rätt att få sitt bästa bedömt och i första hand beaktat har respekterats måste varje beslut som

rör ett eller flera barn vara motiverat, berättigat och förklarat. Motiveringens bör uttryckligen ange samtliga sakförhållanden kring barnet, vilka aspekter som ansetts relevanta i bedömningen av barnets bästa, faktorernas innehåll i det enskilda fallet och hur de har viktats för att fastställa barnets bästa. Om beslutet inte stämmer med barnets åsikter bör anledningen till detta tydligt anges. I de undantagsfall där den valda lösningen inte överensstämmer med barnets bästa måste skälen till detta klargöras för att visa att barnets bästa har bedömts och i första hand beaktats trots resultatet. Det räcker inte att i allmänna ordalag nämna att andra hänsyn överskuggar barnets bästa – alla hänsyn måste uttryckligen anges i relation till det aktuella fallet, och skälen till att de tillmätts större vikt än barnets bästa i det enskilda fallet måste klargöras. Resonemanget måste också på ett trovärdigt sätt visa varför barnets bästa inte vägde tyngre än övriga hänsyn. Särskild hänsyn måste tas till omständigheter då barnets bästa måste ges avgörande betydelse ("ges största vikt", se punkt 38).

g) Mekanismer för att ompröva beslut

98. Staterna bör upprätta mekanismer inom sina rättssystem för att beslut som rör barn ska kunna överklagas eller revideras om det rätta förfarandet för bedömning och fastställande av barnets eller barnens bästa inte verkar ha följts. Det ska på nationell nivå alltid finnas möjlighet att ansöka om en omprövning eller överklagande av ett sådant beslut. Barnet bör känna till dessa mekanismer, som ska vara direkt tillgängliga för barnet eller för barnets juridiska ombud om det anses att skyddsmekanismerna inte respekterats, att faktauppgifterna var fel, att bedömningen av barnets bästa inte utförts på ett tillbörligt sätt, eller att konkurrerande hänsyn givits alltför stor vikt. Den omprövande instansen måste se till alla dessa faktorer.

h) Konsekvensbedömning för barns rättigheter
(barnkonsekvensanalys)

99. Som nämnts tidigare bör antagandet av alla åtgärder för genomförande ske på ett sätt som säkerställer att barnets bästa bedöms och i första hand beaktas. En konsekvensbedömning för barnets rättigheter (barnkonsekvensanalys) kan förutse effekterna av en föreslagen policy, lag, bestämmelse, budget eller något annat

administrativt beslut som påverkar barn och deras rättigheter. Denna barnkonsekvensanalys bör fungera som ett komplement till en kontinuerlig bevakning och utvärdering av olika åtgärders konsekvenser för barns rättigheter.¹⁷ För att barns rättigheter ska förvaltas på ett bra sätt bör barnkonsekvensanalyser integreras på alla nivåer av styrning och så tidigt som möjligt i utvecklandet av policyåtgärder och andra generella åtgärder. Barnkonsekvensanalyser kan göras enligt olika metodologier och praxis. Minimikravet är att de använder konventionen och dess fakultativa protokoll som ram. Särskilt viktigt är det att bedömningarna vilar på de grundläggande principerna och att man noga beaktar de olika konsekvenser åtgärden eller åtgärderna kommer att få för barn. Själva konsekvensbedömningen kan grundas på bidrag från barn, civilsamhället och experter, eller från relevanta myndigheter, akademisk forskning och dokumenterad erfarenhet, inhemsk eller utländsk. Analysen bör leda till rekommendationer om ändringar, alternativ och förbättringar och göras tillgänglig för allmänheten.¹⁸

VI. Spridning

100. Kommittén rekommenderar att staterna sprider denna allmänna kommentar till parlament, regeringar och till rättsväsendet, nationellt såväl som lokalt. Kommentaren bör också göras känd för barn (inklusive barn som befinner sig i utanförskap), alla yrkeskategorier som arbetar för och med barn (däribland domare, advokater, lärare, rättsliga företrädare, socialarbetare, personal på offentliga och privata välfärdsinstitutioner, samt vårdpersonal) och civilsamhället. För detta ändamål bör den allmänna kommentaren översättas till relevanta språk, barnanpassade versioner bör göras tillgängliga, och konferenser, seminarier, workshops och andra evenemang bör hållas där goda exempel på genomförande av rekommendationerna kan spridas och erfarenheter delas. Den bör

---

17. Allmän kommentar nr 16 (2013) om staternas skyldigheter rörande näringslivets påverkan på barns rättigheter, punkt 78-81.

18. Staterna kan finna vägledning i den Särskilda rapportörens rapport om rätten till mat, Tillägg om vägledande principer vidkonsekvensbedömningar för mänskliga rättigheter av handels- och investeringsavtal (A/HRC/19/59/Add.5).

även införlivas i formella utbildningar, såväl interna som förberedande, för alla berörda yrkespersoner.

101. I sin periodiska rapportering till kommittén bör staterna ta med uppgifter om de utmaningar de ställts inför och de åtgärder de vidtagit för att tillgodose och respektera barnets bästa i samtliga rättsliga och administrativa beslut och andra insatser som angår barnet som individ, samt i alla faser av antagandet av genomförandeåtgärder som rör barn i allmänhet eller som grupp.**

Barnombudsmannen
Box 22106, 104 22 Stockholm
Telefon: 08-692 29 50
info@barnombudsmannen.se
www.barnombudsmannen.se